

KALVINISTA VILAG

SZERKESZTI: DR. TAVASZY SÁNDOR ÉS DR. NAGY GÉZA

Megjelenik minden hónapban kétszer - Előfizetési díja félévre 60 Lel. Egész évre 120 Lel.
Szerkesztőség és kiadóhivatal: Cluj-Kolozsvár, Calea Victoriei 38
Kéziratok, előfizetési díjak ide küldendők

III. ÉVFOLYAM

1929. JÚLIUS 15.—SEPTEMBER 15.

14—18. SZÁM

KÁROLYI GÁSPÁR

TARTALOM: *Dr. Musnai László:* Károlyi Gáspár. — *László Dezső:* A keresztyénség válsága. — *Biró Mózes:* Csak eszköz, de eszköz! — *G. J.:* Kivül és belül. — *László Dezső:* Nyári ifjúsági konferenciáink. — *Dr. Szathmáry Lajos:* A végvidéki ref. szórványok problémái. — *Nagy. G.:* Voltaire Magyarorszáján. Optimizmus. Álljon félre az útból! — Irodalom és művészet. — Krónika.

Károlyi Gáspár szobra.

Címlapunkon a nagy bibliafordító ref. pap szobra látható, melyet 1890-ben. a magyar biblia megjelenésének háromszázados emlékünnepe alkalmával állított fel egyházunk a fővárosi ref. templom cintermében. A szobor, éppen úgy mint a Névtelen Jegyzőé, idealizált, így XVI. századbéli lelkipásztor képét mutatja, kezében a nyitott Bibliával, miután Károlyinak képe nem maradt fenn. Emlékét azonban ma is hálás kegyelettel újítjuk fel.

A magyar református családok folyóirata az erdélyi református egyházkerület nőszövetségének kiadásában minden második vasárnapon megjelenő

REFORMÁTUS CSALÁD

Előfizetési ára egy évre 160 Leu, félévre 80 Leu.

Szerkesztőség és kiadóhivatal Kolozsvár, Str. Cogălniceanu (Farkas-utca) 21.

Kívánatra mutatványszámot készséggel küld a kiadóhivatal.

Mindkét rendbeli ifjúság számára halározott keresztény alapon álló, változatos tartalommal jelenik meg havonta huszonnégy oldalon az

Ifjú Erdély

keresztény ifjúsági lap.

Előfizetési ára egy évre 140 Lei.

Szerkeszti:

Dr. IMRE LAJOS és NAGY JÓZSEF

Alkalmas anyagot tartalmaz ifjúsági összejöveteleken felolvasásra és megbeszélésre. Az ifjúságnak hasznos olvasmány.

Szórványokban élő, vasárnapi iskolába, felekezeti iskolába, másvallású intézetbe járó gyermekek lapja

Azénkicsinyeim

gyermektraktátus.

Ára számonként 2 Leu.

Szerkeszti:

Dr. GÖNCZY LAJOS

Havonta 8 oldalon jelenik meg, képekkel, mesékkel és versekkel.

Mindkét lap kiadóhivatala (Kolozsvárt, Ref. Theologia) kívánatra készséggel küld mutatványszámot.

KALVINISTA VILAG

SZERKESZTI: DR. TAVASZY SÁNDOR ÉS DR. NAGY GÉZA

Megjelenik minden hónapban kétszer - Előfizetési díja félévre 60 Lej. Egész évre 120 Lej
Szerkesztőség és kiadóhivatal: Cluj-Kolozsvár, Calea Victoriei 38
Kéziratok, előfizetési díjak ide küldendők

III. ÉVFOLYAM

1929. JÚLIUS 15.—SZEPTEMBER 15.

14—18. SZÁM

Károlyi Gáspár, a bibliafordító.

Zsid. 13. 7. „Emlékeztek meg a ti előjáróitokról, akik szólották nektek az Isten beszédét és figyelmeztvén az ő életök végére, kövessétek hitüket.”

A legáltalánosabban elterjedt magyar könyv, amely 340 év óta több mint száz kiadásban — egészében vagy részeiben — több mint egymillió példányszámban került forgalomba és feltalálható mindenütt, ahol magyarok laknak, a Károlyi Gáspár bibliafordítása. Ott áll templomaink szószerkei s nemcsak református egyházainkban, hanem az összes nem katolikus felekezetek istentiszteletein ebből olvassuk az Igét, ezt magyarázzuk, de ott áll a családi otthonokban is, s az első iskolai évektől kezdve a haláláig ebből tanulják a hívek megismerni Istennek szent törvényeit, ebben keresnek vigasztalást a megpróbáltatások között és ebből merítenek hitet, lelki épülést és békeséget. Ez a könyv számtalan újabb meg újabb megjobbított, átdolgozott, a nyelv és a theologiai tudomány fejlődéséhez alkalmazott kiadásban jelent és jelenik meg, de a Károlyi Gáspár neve változatlanul ott áll minden kiadásnak címlapján figyelmeztetőül arra a hálára, mellyel magyar népünk e nagy ember emlékének tartozik. Méltó azért, hogy amidőn a Károlyi Gáspár születésének négyszázéves évfordulójához érkezünk el, a fenti Ige intése szerint megemlékezzünk őrá, aki annyi nemzedéknek szólotta és szólja ma is az Istennek igéjét, s figyelmezzünk az ő életére, hogy hitéből mi is hitet meríthessünk.

Károlyi a reformáció korszakában élt. Születése a magyar reformáció születési idejére esik, s amikor élete munkáját befejezte, a magyar reformáció is diadalát ünnepelte, legnagyobb kiterjedéséhez érkezett. Ebben

a munkában Károlyi mindenképpen kivette részét: mint lelkipásztor, egyházszerző, hitvédő, adminisztrátor, iskolák pártfogója és fejlesztője, de legmaradandóbb emléket bibliafordításával állított magának, s legnagyobb ajándékot ezzel a munkájával adott nemzetének. Hadd vigyenek mások aranyat, ezüstöt és drága kincseket az Úr oltárára, ő azt adja, amit adhat, magyar nyelven a teljes Bibliát, s ez az ajándék minden kincsénél többet ér, mert több áldást terem! ¹

A Bibliának különböző nyelvekre való fordítása a reformációval vesz óriási lendületet. A reformátorok nem új hitet és egyházat alapítanak, hanem az eredeti ker. hitet és egyházi életet igyekeznek visszaállítani. Az egyedüli örök fundamentumhoz térnek vissza, a Jézus Krisztushoz, s a sok emberi szertartás és közbenjáró helyett az Igére mutatnak rá, mint amely Isten szava, melyből az Ő akaratát, tükör, amelyből Jézus Krisztust, az idvezítőt és megváltót ismerjük meg.

Az Ige számukra az a „kiváltképpen való lelki fegyver, mellyel a sötétség hatalmai ellen küzdenek, s Isten igaz ismeretére, valamint a kegyelemből, hit által való megigazulás üdvösségére igyekeznek elvezetni a lelkeket, de egyben az a lelki táplálék is, amelyből meg-megújuló erőt merítenek, mélt az Istennel és a Jézus Krisztussal való lelki közösségüket ápolja és erősíti. Míg egyfelől ezzel cáfolják az ellenfél hittételeit, s bizonyítják a maguk igazát, amidőn az új egyházat kifejezetten a Szentírás rendelése szerint építik fel, másfelől az Igéből való rendszeres lelki táplálkozás szükséges voltát hirdetik, mert nemcsak kenyérrel él az ember, hanem Istennek minden igéjével, s amint nem elég az, ha másnak élkezését végig nézz k, úgy nem elégítheti ki a lelket sem

az, ha az egyház szolgálói imádkoznak helyettünk, végzik a szertartásokat, hanem magunknak kell felvennünk és megemésztünk a lélek táplálékát is, hogy abból erő és élet fakadjon. Az imában mi beszélünk Istenhez, az Igében ő válaszol nekünk, s a lelki közösség ápolásához egyik olyan nélkülözhetetlen, mint a másik. Ezért igyekeznek közkinccsé tenni a Bibliát, s lefordítani azt minden népnek a maga nyelvére, hogy mint az első pümköst alkalmával, a Lélek most is mindenkihez a maga nyelvén szóljon. Öntudatosá akarják tenni a hitet, hogy ne a mások szavára és tekintélyére, hanem a belső meggyőződésre támaszkodják, ne emberi tekintély előtt való meghódolás, hanem a lélek mélyéből fakadó élet legyen az. Így készítik a szertartások helyett a lélekben és igazságban való istentisztelet útját.

Ez a protestáns elv készítette a reformátorokat a Biblia terjesztésére és a különböző fordítácokra. Ezt az utat követték a mi magyar reformátoraink is, s ennek eredménye, hogy ma a föld minden lakójának nyelvére le van fordítva ez a szent könyv, s mindenki könnyen és olcsón hozzájuthat ehhez a lelki táplálékhoz.

A magyar Biblia lefordításához sokan hozzákezdtek.² Már 1533-ban megjelent az első magyar nyomtatott irodalmi terméknek Komjáthi Benedek fordításában „Az zenth Paal lueley magyar nyeluen” özv. Perényiné kérésére és költségével. 1536-ban Pesti Gábor fordításában Újtestamentum címen a négy evangélium, majd 1541-ben Sylvester János adta ki az egész Újszövetséget, amely 1574-ben újabb kiadásban is megjelent. Ezután sorra jelennek meg 1548-ban Benczedy Székely István Zsoltárfordításai prózában, 1551—65 között Heltai Gáspár és társai munkájából a Szentírás különböző részei, 15 év leforgása alatt csaknem a teljes Biblia, Melius Juhász Pétertől egyes ószövetségi könyvek, s az egész Újtestamentum 1565—67-ben, végül 1586-ban, midőn Károlyiék munkához készülődtek, a Félegyházi Tamás Újtestamentuma Debrecenben. Azonban a legelső, aki a teljes Bibliát az úgynevezett apokryphus könyvekkel együtt magyarra fordította és kiadta, Károlyi Gáspár volt, akinek jubileum évét ünnepeljük.

Károlyi Gáspár gönci pap és kassavölgyi esperes, az előttünk ma is csak hézagosan ismert adatok szerint 1529-ben született Nagykárolyban, amely városról akkori szokás szerint nevét is vette a családi neve mellé. Hogy eredetileg Radics Gáspárnak hívták, azt nemcsak ellenfelei bizonyítják, akik a váradi vita alkalmával állandóan Radic és Radicic néven emlegetik, hanem maga is viseli ezt a nevet pecsétnyomó gyűrűjében. E gyűrű lenyomatá-

ból, mely a budapesti Orsz. Levéltárban a gönci papi fizetést képező dézmanyugtákon ma is feltalálható, azt is megállapíthatjuk, hogy nemességgel birt, mert a C. R. K. betűk (Gaspar Radics Karoli) egy rózsaszálat tartó emberi balkart felmutató cimerepaizs felett állanak.³ Szegénységére mutat az, hogy az abban az időben is szegényes, sőt bizonytalan megélhetést nyújtó tudományos pályára adta magát, tanulását mások anyagi támogatásával végezte,⁴ s saját testvéröccsét is ösztöndijra ajánlja a kassai tanácsnak, amidőn az tályai rektorsága után külföldi tanulmányútra készül.⁵ Ezt a testvérét később Göncön találjuk, s valószínűleg egyike a bibliafordítás névtelen munkásainak.⁶ Emellett a gönci iskolai jegyzőkönyv szerint testvére Károlyi Péter is, aki előbb Kolozsváron, majd Nagyváradon lett iskolamester, később pap, esperes és Melius halála után püspök a tiszántúli részen. Gyermeke és ifjú koráról nem sokat tudunk. Nem tudjuk megállapítani, hogy tanulmányait hol kezdte, s hol nyerte az első ösztöndíjat arra, hogy a korában új életre ébredő anyaszentegyház szolgálatába lépjen. Csak sejteni lehet, hogy a Sárospatakon 1531-ben iskolát alapító Kopácsi Istvánnak, a „szent öregnek” tanítványai közé tartozott, vagy talán a Kálmáncsehi Sánta Márton erőteljes, buzdító prédikációi ébresztették fel benne a megújuló anyaszentegyház és annak hitigazságai iránt a különös érdeklődést. Első bizonyos adatunk szerint 1556-ban a wittenbergi egyetemen találjuk Melius J. Péterrel, későbbi fegyvertársával együtt, a nagytudományú és híres Melanchton tanítványai között, akihez ez időben Európa minden részéből nagy számmal sereglettek a tanulni vágyó ifjak annyira, hogy az addig jelentéktelen kis város egyetemén felülmulta a háromezret a hallgatók száma. Ezek között állandóan nagy számmal voltak magyarok is, akik külön egyesületbe tömörülve saját maguk által választott előjáróik alatt nemcsak a hazafias összetartást ápolták, magyar viseletüket tartották meg, hanem tudományos önképzést is folytattak, értekezéseket tartottak, vita üléseket rendeztek, s a lehetőség szerint segítséget is nyújtottak az arra rászorultaknak. Fel van jegyezve, hogy Melanchton különösen kedvelte a magyar ifjakat, akik közül az 1522—60 években összesen 442 tanítványa volt.⁷ Hogy Károlyi mennyi ideig maradt a tudomány eme csarnokában, mikor és mennyi ideig látogatta a strassburgi és más egyetemeket, pontosan nem tudjuk megállapítani. Annak sincs nyoma, hogy tudományos fokozatot szerzett volna, de hogy tanulmányaiban mennyire haladt, azt későbbi munkássága mellett az az elismerés is mutatja, amellyel idehaza fogadták, s hamarosan a felvidék egyik legtekintélye-

sebb és legjobb javadalmú papságára hívták el, sőt rövid időn belül esperesnek is megválasztották a nagy kiterjedésű, ez időben mintegy 108 anyaegyházat számláló kassavölgyi körben.

Gönc városa Abaújmegyében, a Hernád völgyében fekszik, amely éppen félreeső fekvésének köszönhetően ez időben nyugodt fejlődését és békés életét. A hadak útjába eső Kassa helyett néha megyegyűléseket is tartottak benne, s 1552 dec. 25-én a terjeszkedő török uralom elleni védekezését innen indította meg a szorongatott felvidéki magyarság. A város a reformációt korán befogadta, s 1549-ben a híres Benczédi Székely Istvánt nyerve meg papjául, az egyház hamar virágzásnak indult s nemsokára teljesen megszűnt a katolikus egyház. Mint abban az időben igen sok helyen, az egyház a városi előljárásság közvetlen igazgatása alá került, amely a mai presbyteriumot helyettesítette. Különösen iskolája kezdett egyre nagyobb jelentőségre szert tenni, amelyet Benczédi Sz. István a sárospataki iskola mintájára szervezett, s amelyben a latin és görög nyelveken kívül bölcsészetet és teológiát is tanítottak. Ennek az iskolának a jelentősége egyre emelkedett, s a bibliafordítás idején látjuk, hogy messzi földről jönnek a tanulók ennek látogatására. Szenczi Molnár Albert többed magával jön Győr, Nagyszombat és Pozsony vidékéről a gönci iskolába,⁸ s később is büszkén emlegeti, hogy egykor a Károlyi Gáspár cselédei között forgott. Hogy az iskola ügyét Károlyi menyire szíven viselte, nemcsak abból látjuk, hogy állandóan tanuló diákokat látott asztalánál, hanem az általa vezetett gönci zsinaton végzésileg kötelezi a papokat arra, hogy az iskola rektorát saját asztaluknál tartsák,⁹ ami által azok egyházas életét akarta befolyásolni, s az egyházi emberek közötti összetartást ápolni. Erre a támogatásra tett is a gönci papi jövedelemből, amelynek sok adatát ismerjük, s látjuk, hogy nemcsak a tisztességes megélhetést biztosította, hanem minden anyagi gondtól függetlenül a papot lehetővé tette azt, hogy teljes erejével hivatásának éljen, sőt alkalmat nyújtott némi vagonyszerzésre is.¹⁰

Ebbe a városba hivatott meg Károlyi talán még 1559-ben, a Benczédi életében, de mindenestre 1563 előtt.¹¹ Talán helyesen sejtjük, hogy segédül került az öreg pap mellé, s annak kidültével rendes lelkésznek választatott. Bizonyára része volt ebben Ruszkai Dobó Domokosnak is, aki e vidéken tekintélyes birtokos volt, amint erre Károlyi saját szavaiból következtetni lehet. Az bizonyos, hogy 1563-ban mint gönci plébános, vagyis parochus lelkész adja ki első irodalmi munkáját,¹² melyben az ország

romlásának okait abban állapítja meg, hogy a nép nem ragaszkodik elég hiven az evangéliumhoz, hanem részben még mindig a bálványozás híve, aminek a képek tisztelete miatt nevezi a katolikus vallást. Az általa vezetett 1566. évi gönci zsinatból a tiszántúli testvérekhez írott levélben is a Sátán munkájának tartja azt, hogy az emberek egyrésze most is a mohamedánizmust, másik a judaizmust, meg a pápizmust követi, s csak kevesen hallgatnak az igaz evangéliumra.¹³ Ezt a vélekedését a protestáns egyházon belül is kiterjeszti mindenre, ami az Isten igéjével, illetve annak kálvinista magyarázatával ellenkezik, s Sátán munkáját látja éppen úgy a lutheránusok által használatba vett pápista osztyában, mint a kezdődő unitárius tanok terjedésében. Ez az erős kálvinista meggyőződés és elszántság emelhetett olyan szokatlanul fiatalon a seniori székbe. A tiszántúli más három seniorral egyetértésben már 1566 január 22. napjára mint esperes hívja össze a gönci zsinatot, amelynek összehívó leveléből és végzéseiből mélyen bepillanthatunk lelke mélyébe, mivel azok főképpen az ő gondolatait és meggyőződését tükröztetik vissza. Látjuk, hogy az igazságnak egyre mélyebb és tisztább megértésére tör s ennek útjára a szent irások tanulmányozását jelöli meg. Ezt használjuk lelkiépülésünkre, ebből tanuljuk és tanítsuk az evangéliumot, erre építsük és ebből bizonyítsuk egyházunk hit-igazságait. Eppen ezért nemcsak a papokat kötelezi a zsinat a szent könyv megszerzésére és állandó tanulmányozására, hanem azt is előírja, hogy a gyülekezet előtt ebből kell prédikálni és pedig nem kiragadott vasárnapi és ünnepi textusok alapján, hanem a Biblia egyes könyveit kell magyarázni, s ha mindennap nem lehet, legalább hetenként háromszor nyilvános tanítás tartandó az Ige alapján. Az íráson alapuló szigorú erkölcsi komolyságát bizonyítja a zsinat ama végzése is, amely a rendetlenül élő, a papi hivatal méltóságával össze nem egyeztethető dolgokba keveredő papra kimondja az elmozdítást, nagyobb bűnök esetén az egyházból való kiközösítést is, de éppen így megköveteli a gyülekezet részéről is az Isten szolgálói iránt a tiszteletet, s amely gyülekezet nem enged az evangéliumot hirdető pap intéseinek, nem adja meg az őt megillető tiszteletet és javadalmat, attól minden egyházi szolgálatot eltilt.¹⁴

E zsinati határozatokból, s még inkább a Károlyi összehívó leveléből, meg a tiszántúliakhoz intézett levélből látjuk, hogy az ifjú kálvinista egyháznak nemcsak külső ellenségek ellen kellett védekeznie, hanem belülről is kettős veszedelem ellen: egyfelől az Arius nyomdokaiba lépő unitárizmus, másik

neve sehol sem fordul elő a gönci dézsmanyugtákon, hanem Szöllös Pál káplán írja azokat alá, míg a korábbi és későbbi nyugtákon a Károlyi neve szerepel, már régebben sejtették, hogy onnan eltávozott időközben, talán Nagybányára,²⁰ de csak most tudtuk meg a valót, sőt most sem teljesen, mert azt, hogy mikor ment át Tállyára, miért és milyen minőségben, ezek az okmányok sem árulják el.

Valószínű az a feltevés, hogy 1578 körül Mágócsi hívására tette át székhelyét Tállyára, de nem mondott le gönci papságáról, hanem maga helyett káplánt állítva, a Mágócsi udvari papságát is átvette, amin k lehetőségét bizonyítja a gönci zsinat VIII. artikulusa, amely az ellen intézkedik, hogy ne vállalja egy ember 7—8 falu vagy város papságát egy időben, s ne vegye el mások elől a kenyeret. Talán a hosszas távollét miatt töltötték be a gönciek 1583-ban az első papi állomást is, Huszti Imrét választva meg, aki Károlyi visszatérése után is megtartotta hivatalát, sőt túlélte őt. (megh. 1598-ban.) Úgy hisszük hogy a Károlyi ellen elrendelt büntetés hozta magával azt, hogy neki a Mágócsi udvarát el kellett hagynia, s így tért vissza régi hívei közé, akik tárt karokkal fogadták a nagy tekintélyű, szeretett lelkipásztort és sániort. Erre mutat az, hogy nem megvetendő hagyatéka maradt utána ingatlanokban, Göncön, Ruszán és a vidéken.²¹ Hogy Károlyit mennyire szerették gönci hívei, mutatja az is, hogy 1575-ben az új harangon — melyet később Károlyi harangnak neveztek el — nevét megörökítették, s az iránta való tiszteletből akkor is megújították ezt a régi felíratot, mikor a harang tűzvészben megolvadván újraöntetett.²² Nem valószínű tehát, hogy valamely kellemetlenség miatt hagyta volna el egyházát, de az sem, hogy a jobb fizetés vette volna Tállyára, mert gönci papi fizetése igen-igen tekintélyes volt, amelyre sem Tállyá, sem Mágócsi nem tudott volna ráduplázni. Ez esetben nehezen térhetett volna vissza oda az említett affér után, minthogy az állás már be volt töltve. Igen kézenfekvőnek tartjuk azt a megoldást, hogy a rendkívül buzgó énekes főúr, Mágócsi iránti vonzalom mellett az a gondolat is vezette, hogy megzab dulva a gönci egyház apróbb ügyitől, onnan jobban élhet esperesi hivatásának. A visszatérésre pedig bizonyára az említett affér indította, s így annak köszönhetjük azt is, hogy a papi gondoktól részben szaba ulva a Huszti Imre papságával Károlyi a közéleti küzdelmet tudományos munkássággal cserélhette fel, s teljes erejével a Bibliafordításnak élhetett.

A bibliafordítás és kiadás nagy munkájára Károlyi nem meggondolatlanul és nem

is könnyen határozta el magát. Bár amint munkájából kilátszik, teljesen fel volt készítve erre a tudományos munkára, s eleitől fogva szorgalmasan tanulmányozta, és meglehetősen ismerte is a Szentírást, amelyből a viták hevében érveit merítette, csak szolgatársainak és patronusainak rábeszélésére és biztatására kezdett munkához. Ismerte a feladat nagyságát, amelyre vállá kozik, s ezért előb munkatársakat szerzett, a kiadás lehetőségét készítette elő, s csak amikor minden emberileg tehetőt megtett, akkor indította meg a munkát, előbb összegyűjtve az egész tractusból szolgatársait, hogy együtt könyörögjenek Istenhez a munka sikeres előhaladásáért és befejezéséért. Már az előkészület komolysága is bizonyítja azt, amit a kész munka előszavában Károlyi mond: „csak az Isten és az én jó lelkiismeretem nékem biznyságom, hogy nem egyebet, hanem a nagy Istennek tisztességére és az Ő házának épülésére néztem e dolgozban.” Hogy munkatársai kik voltak, ma már nem tudjuk megállapítani, épen mert nem a maguk dicsőségét keresve neveket sem örökítették meg. Névszerint csak Pelei Jánost, az iskola vezetőjét ismerjük, de valószínűleg Huszti Imre lelkész társa, s a már említett Miklós öccse is részt vettek a munkában.

Többet tudunk a munka kinyomtatását elősegítő, illetve annak anyagi szükségleteit fedező főurakról. Bár Károlyi a Biblia előszavában ezek neveit is elmellőzi, mivel az illetők maguk tiltották ezt el, nem keresve az emberek dicséretét, hanem megelégedve azzal, hogy nevük az élet könyvébe legyen felírva. E főurak közül első sorban említendő ecsédi Báthory István, a „fejedelmekkel egyrangú” tekintélyes és gazdag, de épen olyan buzgó vallásos és költői lelkű férfiú. A későbbi országbíró, aki a Gönc melletti Vizsoly nevű falujában nyomdát szerelt fel a nagy munkára. Galgóc várából hozatta el Mantkovit Bálint lengyelországi vándornyomdászt, aki 1581 körül jött volt oda a Thurzó Elek meghívására, de közel esvén Nagyszó bathoz, ahol a jezsuiták is nyomdát állítottak, amelyet Rudolf maga vett pártfogásába, s érdekében a protestáns nyomdák működését eltiltotta, szívesen vonult el a félreeső kis faluba, a hatalmas főúr pártfogása alá. A nyomdát a vizsolyi templom régi szentélyrészében állították fel, s ott folyt a munka és ott rendezték be a raktárt is. Azért nem Göncön, mert itt mindenféle yeszedelem ellen jobban be volt biztosítva. Az eldugott kis falú félreesett a hadak útjától, s Göncön épen ez időben az új katolikus földesúrral, Pehe Márton püspökkel gyűlt meg a városnak a baja, ami 1589-ben nyílt lázadásra is vezetett s a püspök visszavonulásával végződött.²³

is lehetett ez másként abban az időben, amikor a vallási viták állandóak voltak, s a régi egyház, majd a három részre bomló új egyházak egymás ellen is állandóan a Bibliából érveltek a maguk igazságát bizonyítva. Bár a papok, sőt a vitái előkelők is egészen jól bírták a latin nyelvet, hiszen ez volt az iskolák előadási és tárgyalási nyelve, mégis érezték a gyakorlati jelentőségét annak, ha a hívek anyanyelvén vehetik kezükbe a Szentírást, amire a gyülekezeti igehirdetésnél is elengedhetetlen szükség volt. A latin bibliák nagy része különben is a Vulgata szövegét adta vissza, ami az eredetitől sok helyen eltér, arra meg, hogy ezt állandóan a héber meg a görög szöveggel vessék össze, mód sem volt mindig, de a tudományos felkészültség sem volt meg mindenkinél. Az eddig megjelent magyar kiadások nem tartalmazták a teljes Szentírást, már pedig az egyház hitelvei a teljes Szentírást ismerték el a kijelentés tartalmazójául, s az egésze szükség volt. A Heltai kiadásai ugyan megközelítőleg az egészet tartalmazták, de itt a Heltai személye volt a népszerűsége jutás akadály, nem szász eredete, hanem amiatt, hogy hitvallását többször változtatva, előbb lutheránus, majd kálvinista, végül unitárius lett, s így a Szentháromság tagadó eretnek munkáját nem szívesen forgatták ez unitárius ellen élesen küzdő kálvinisták. Meliusz Újszövetségének a sorsáról alig tudunk valamit, s bár a róla szóló bizonyosságokat el kell fogadnunk, azt sejtjük, hogy a példányok nagyrésze valamely pusztítás áldozatául esett, mert egyetlen példánya sem maradt fenn, s csak kettőről történik említés.²⁶ Félegyházi Újszövetsége meg a Károlyiék munkájának megkezdésekor jelent meg. Ilyen körülmények magyarázzák azt a kilőő nagy örömet és lelkesedést, amely a Vizsolyi Bibliát fogadta. Erre érdekes a Naprágyi Demeter veszprémi püspök 1591 október 28-án kelt levele, melyben azt írja Károlyi Gáspárnak, hogy rokonai hozzá is elvitték ama nagyszerű Bibliát, melynek már híre-neve nagyon az egész Imperiumban. Az ő házanépének tagjai is mind megbolondultak miatta, és az eretnek hitre tértek át, amit soha meg nem bocsát Károlyinak, aki meggondolatlan ember módjára bunkót ad az oktan nép kezébe, s azt kívánja, hogy az őt ősse agyon első sorban.²⁷ Ez az egyetlen idézet eléggé bizonyítja a Károlyi munkájának nagy jelentőségét, s egyben azt a különbséget is, amely a katolikus és protestáns felfogások között a Bibliát illetőleg ma is változatlanul fennáll. Míg a katolikus egyház a papi tekintély érdekében elvonja a Szentírást a hívek elől, azoktól csak az egyház tanításainak elfogadását kívánva meg, a protestáns papok nem a maguk tekin-

télyét és hatalmát nézik, hanem magát Istennek igéjét viszik a hívek elé, s Istenre bízzák, hogy az Ő igéje által munkálkodjék a hívek lelkében a maga akarata és nem a mi terveink szerint. Nem a maguk dicsőségét nézik, s azt féltik, mint Naprágyi uram, hanem egyedül Istennek dicsőségére néznek, s mint az Ő követői viszik az ígét szét a világba, hirdetve azt alkalmas és alkalmatlan időben és helyeken.

A nagy lelkesedés és a nagy szükség következtében a példányok hamar elfogytak s úgy látszik, már néhány év múlva új kiadás készült, amely azonban alig jutott tovább a kezdetnél, legalább ezt mutatja a Magyar Nemzeti Múzeumban 1901-ben felfedezett néhány töredék, mely a Mózes könyveiből való, a vizsolyi kiadással szinte mindenben megegyező formában az 1596—1600 közötti évekből, de csak ezen töredékből ismeretes, s így bizonyára félbenmaradt a kiadás — talán a Mantskovit nyomdász halála miatt? Nem sokkal később, 1607-ben ismét félbenmaradt egy kiadás, a bártfai, Bod Péter szerint a rossz magyarságtól ijedvén meg a kiadók, míg a Csulyak Istvánnak Szenci Molnár Albrethez írott levele szerint azért, mert a lutheránus kiadók „igen kezdték volt ubiquitárius módra megvesztegetni“ az írást. Így első sikeres utánpótlása a Szenci Molnár Albert nevéhez fűződik, aki azt kétszer adta ki, szorgalmasan átnézve és kijavítva a hibákat, s ezzel új utat tört a Károlyi Bibliájának szinte megszámlálhatatlan variációban megjelent újabb kiadásai számára. Ezekről más alkalommal emlékezünk meg, itt csak azt szögezzük le, hogy minden átnézés, javítás és revideálás dacára, a magyar nép ma is a Károlyi Bibliájával él, s ha 340 éven át megállotta helyét és közkinccse volt a magyar népnek, első sorban a protestáns egyházaknak, már méltó az örök hála és emlékezetre az, aki ezzel megajándékozta nemzetét és anyaszentegyházát! De meg vagyunk győződve, arról is, hogy habár nyelvét az évszázados fejlődéshez alkalmazva csiszolni is kellett és kell, Bibliánk még sokáig fogja címlapján hordozni a Károlyi nevet, s magyar református egyházunk örök időken át fenn fogja tartani és áldani fogja emlékét!

A Károlyi magánéletéről fennmaradt hézagok közül felemlítjük még, hogy három felesége volt, akik közül egyik Garai lány, valamelyik tokaji születésű, a harmadik Szócs Anna, akivel 1587 július 2-án tartotta kézfogóját Kassán, azonban az esküvőnek egyidejűleg „tisztességes emberek jelenlétében“, tehát magánháznál való megtartását, amire Winkler és Wedáni kassai lelkészek kérték az engedélyt, a tanács ridegen elutasította azzal, hogy ne merészeljenek új szo-

kást behozni, s' hogy aki nem akarja, hogy templomi szokásaink szerint Isten nevében három vasárnap egymásután a szószékről keresztyén módon kihirdetessék, az az ördög nevében a kapun azonnal kimehet." Nem tudjuk, hogy Károlyi idős volta miatt akarta a nyilvános esküvőt kerülni, vagy a lutheránus templomban való szertartástól tartózkodott.²⁸ E házasságából maradt egy Anna nevű leánya, a i árván maradván, anyja és ennek második férje halála után a Károlyi Kati nevű leányánál, Mondenszky András varanói pap feleségénél nevelkedett.²⁹ Halála a Biblia megjelenése után másfél évvel következett be, bár mindössze csak annyit tudunk róla, hogy 1592 január 3-án vették fel hagyatéki leltárát, tehát akkor már el is volt temetve. Tetemeit állítólag a gönci templom sírboltjában helyezték örök nyugalomra, ezzel a felirattal:

„Patria Karolium, Hospitium Viteberga, Cathedra et tumulus magno Göncia terra viro est“, ami S. Szabó József fordításában a következően hangzik:

„E nagy férfit adá Károly, nevelé Witteberga, Papszéket s temetőt Gönc fala nyujta neki“

Emlékét Thury György a Pál fia, korabeli papköltő a következőkben örökítette meg:

„Pontificum tenebris alte Plebs mersa jacebat
Et sine coeca libris, et sine luce cohors,
Indoluit GASPAR KAROLINUS, et auspice Christo,
Praesid RAROCIO BIBLIA versa dedit.
Edocuitque omnes, et sidera laetus adivit,
O Pia magnanimi vitaque morsque Viri!“

ami ugyancsak a Szabó József fordításában így hangzik:

„Főpapok a népet lekötő homályba terelték,
Könyv és fény nélkül jára a vak sokaság.
Károlyi Gáspárnak fájt ez, s Krisztus segedelmét,
Rákóczyt kinyeré, s adta az istenigét.
Általa megtanított sokakat, vele egybe vivé fel.
Nagy vala a lelke, élete, holta dicső!“

Sírja a régen katolikus birtokká lett templomban ismeretlen, emlékét azonban a Biblia első megjelenésének háromszázados évfordulója alkalmával 1890 szeptember 14-én országos ünnep keretében ünnepelte meg a mai gönci templom udvarán közadakozásból emelt Károlyi-szobor leleplezésével kapcsolatosan az országos református egyház, amely ünnepségen résztvettek a magyar lutheránusok is, akik szintén a Károlyi fordításában olvassák a Bibliát, bár egy pár alkalommal megkisérelték volt önálló fordítás kiadását.

Az emlékmű felállításával és ünnepéssel nem róttá le háláját Károlyi iránt a két magyar protestáns egyház, hanem Szász Károly püspök szavai szerint csak azt fejezte ki, hogy tudja mivel tartozik emlékének, s arra tett kötelező ígéretet, hogy erről a kötelezőségről nem fog megfélekedni soha.³² Erről

teszünk újabb bizonyosságot mi is, amikor a nagy Bibliafordító 400 éves születési évfordulója alkalmával szülővárosában áldozunk emlékének, s életének hézagosan ismert adataiból igyekszünk megalkotni képét, s belepillantani lelkébe, hogy példája tanítson meg minket is hitünknek, egyházunknak odaadó hűséggel és alázatossággal való szolgálatára.

Ha összefoglaljuk életéről szóló emlékeinket, megállapíthatjuk, hogy egész életét az Ige szolgálatában töltötte, minden erejét annak szentelte. Legelőbb hazafias érzését látjuk, amint hazája romlásán kesereg és annak okát abban keresi, hogy a nép nem teljesíti Isten iránti köteletségét, ami pedig világosan előtte áll az Igeben. Azután az egyházi zsinatokon és hitvitákon látjuk, amint az Írás alapján védi egyházának hitigazságait, s küzd a külső ellenség ellen. Erőssége mindenütt az Írás, s ezzel utasítja vissza az eretnek tanokat, ennek alapján erősíti a vezetésére bízott egyház külső épületét.

Másutt azt látjuk, hogy ennek az egyháznak belső hitéletét ápolja, tagjait az Írás alapján engedelmességre, alázatosságra, hűséges szolgálatra inti s a Szentírás alapján alapuló törvényeknek ha kell a legerélyesebb eszközök igénybevételevel is érvényt szerez — nem törődve azzal, hogy ez sok személyes bajt zudít nyakába, haragot kelt, sőt a világi hatalmat is kihívja maga ellen.

De a legszebb és legértékesebb vonása mégis az, amidőn a már megviselt öreg ember visszavonulva a közéleti küzdelmektől a Szentírás fordításához kezd. Mielőtt azonban munkához látna, előbb összegyűjti szolgatársait, s közös imádságban kéri Istennek segedelmét és áldását a munkára, melyet nem a maga dicsőségére végez, hanem Istennek oltárára szánt élete gyümölcseképpen, jóillatú áldozatul, mert azzal Istennek dicsőségét munkálja szeretett és féltett népe, egyháza körében. Végül egyetlen vágya, hogy Isten segedelmével bevégezhesse ezt a munkát, s boldogan írja műve ajánló levelében, hogy „szabad az Istennek házába mindennek ajándékot vinni. Mások vigyenek aranyat, ezüstöt, drágaköveket, én azt viszem, amit vihetek: magyar nyelven a teljes Bibliát.

Isten meghallgatta kérését,³³ Bibliáját kibocsáthatta s nyugodtan költözhetett el a Kriszlushoz, ahol bizonyára hű munkásnak találtatott. Bibliája pedig a magyar nép Bibliája lett, amely kiszámíthatatlan sok áldást termelt a lelkekben, s amely bár teljesen magánvállalkozásból született, mindkét protestáns magyar egyháznak általánosan, sőt kizárólagosan használt szent könyve lett, s el van terjedve az egész világon, ahol csak magyarok laknak.

Emlékezzünk meg azért Róla, aki évszázadok óta szólja, tolmácsolja nekünk az Istennek igéjét, s figyelvén az ő életének folyására, végére, igyekezzünk a nekünk adatott helyen és talentumok mértéke szerint követni az ő hitét! Emléke a századok folyamán ha részletekben el is mosódott, annál nagyobbá lett méreteiben és érdemében, s egyre lényesebbé, tisztábbá, eszményibbé válik.

¹ Idézve a Vizsolyi Biblia előszavából.

² Lásd Musnai László: A Magyar Biblia Története c. füzetet.

³ Dr. Iványi Béla: Gönc szab. mezőváros története után közli Harsányi István: Új adatok Károlyi Gáspárról Spatak 1927 c. füzetében.

⁴ Két könyvének előszavában írja Ruszka Dobó Domokosnak, az egri hős testvérének: „A Te Nagyságod hozzám való jótéteményei nagyok, melyeket sokan tudnak és csodálnak.”

⁵ Miklós öccsét mint tályai rektort egy másik társával együtt 1563 dec. 9-én kelt levelében ajánlja a kassai tanácsnak „mint az anyaszentegyháznak jövődő hasznos munkásait” — tudván hogy annak némi öszlőndij áll a rendelkezésére. Levele közölve a Tört. Tár. 1889. 605. oldalon.

⁶ Itt találjuk 1578-ban, ahol ingatlannal is birt, s később is, amire a gönci tanács levele utal: ez megíratott 1592-ik esztendőben jöve mi előnkbe Gönczi Miklós diák, Karoli Gáspár ölse.” (L. Figyelő 1877 évf. 261. o.) Ez utóbbi inkább a Károlyi testvérének fiára talál, aki már gönci születésű, s innen a neve, meg diáknak mondatik, pedig az előbbi Miklós 30 évvel azelőtt már állásban volt.

⁷ S. Szabó József: Károlyi Gáspár élel és jellemrajza, a vizsolyi Biblia 300 éves évfordulójára írott pályamunka után.

⁸ Szenczi Molnár Albert Naplója szerint 1586 nov. 1-én kilencen indultak tanulmányútra, s nov. 28-án értek Göncre, ahol egy évet és hét hónapot időzött, „cum ibi Scholam regetet Joannes Peley”. A Teleky-könyvtárban levő eredeti napló alapján Molnár Albert-ről más alkalommal fogunk bővebben megemlékezni. Idézzük azonban következő bejegyzését is: 1588 márc 13-án praeceptorom Wolfgang Sartoris meghal Göncön (ve.e utazott fel) és én aztán nyárban Debrecenbe mentem egy néhány hónappal a szikszói veszedelem előtt.”

⁹ Lampe-Ember: Hist. Eccl. Hung. 1728. közli e zsinat XXII articulusát, melyek közül a XVII. így szól: Pastores eccl. cibum Rectoribus Scholarum debitum non negent... ne illi a ministerio alienentur, neve odium adversus Pastorem concipientes seditionem moveant, vel ebrietati se in locis publicis exponant.

¹⁰ Dr. Iványi: i. m. eredeti okmányokból állapítja meg, hogy Károlyi az egyházi tized negy. drészejében, az ú. n. quarta-ban évente mintegy 250 hektóliter bort, több mint 100 kalangya gabonát, malac, méh és sok minden után tizedpénzt kapott, ezenfelül mint a város felkésze egy egész jobbágytelek hasznát élvezte. Voltak ingatlanai, szőlői, amelyek adó és tizedmentességet élveztek Voltak szántói és réjtjei. Göncön, Ruszkan és a toközi hegyen szőlői, Kassán háza és egyéb jószágai. Élénk üzleti összeköttetésben állott Gergely deák kassai borkereskedővel, s halála után az 1592 január 3-ikán felvett hagyatéki leltár elég szép vagyont tüntet fel.

¹¹ S. Szabó József szerint 1559-ben rövid ideig együtt szolgált Benczedy Sz. Istvánnal, s annak halála után parochus lelkész lett (plebanus). Novák Lajos: Károlyi Radics Gáspár élelrajza (Prot. Szemle 1891 III. 20—45. o.) szerint ilthon először 1562-ben Szatmár

városában látjuk, melyet a török és az erdélyi fejedelem hadai ostromoltak. Erre vonatkoznék Két könyvének ajánlásában Ruszkai Dobó Domokoshoz, a várparancsnokhoz írott szava: „Mikor a pogány törökök Szatmárba szorítottak vala, ott is Nagyságod engem kegyelmesen táplált, azután is szárnya alá fogott”.

¹² Keet könyv. Minden országoknak és Kyralioknak io és gonosz szerencseieknek okairul (melyből megérthetni, mi az oka az Magyar orszagnac is romlasanac es feiedelmeknec szerenczet'enségeknec). És micsoda Jelenségekből esmerhetjük meg, hogy az Istennek Iteleti közél vagion. Gaspar Caroli, Gönczi Plebanus által. Dömröczömbe Nyomlata Mihál Török MCLXIII.

¹³ Lampe Hist. eccl. hung. 136. o. a gönci zsinatból a tiszántúli testvérekhez írott levelében.

¹⁴ Lampe i. m. 133—135 o. a zsinat I—XXII. articulusában.

¹⁵ A római pápát a Jel. 13 alapján nevezi e néven.

¹⁶ Károlyi nemcsak a gönci zsinaton adott ki cáfolatot az Egri Lukács tételei ellen, hanem 1567 nov. 15-én újabb zsinatot hívott ellene 1568 január 6-ra Szikszóra a tiszáninneni és túli seniorokkal együtt, amely meghívó mellé s Szentháromság védelmére a Szentírásból kiírt tételeket (propositioikat) csatol körlevél alakjában, hogy a zsinatra minden pap felkészülve jöjjön, újabb bizonyosságokat gyűjtőn az Arius megszégyenítésére. (ut Arius eo citius pudefiat) „Nostrum igitur est non dormire in hoc periculo, sed vigilare ut Diabolus vincatur cum suis organis et lux Verbi inter nos accensa maneat et per eam Deo accessia colligatur.” Ugyancsak nov. 17-én Svendi Lázár kassai parancsnoktól kér engedélyt és a tiszántúliak részére salvus conductus, meg a zsinat vezetésére megbízottat, s azt, hogy az arianusokat, különösen az Ungváron lappangó Egri Lukácsot kényszerítse a megjelenésre. Ez év dec. 4-én a tiszántúliak azzal hívnak febr. 2-re Debrecenbe zsinatot, „quia vero Szikszoviae ad sextum Januarii Fratrum conventum Satanas impedivit.” De ügylátszik a zsinatot mégis megtartották, amelyen 18 tractusból 13 esperes volt jelen, akik között a Károlyi nevét nem találjuk. A zsinat elvetette az osytát és a közönséges kenyér használatát mondotta ki, hevesen küzdött az unitarizmus ellen, de vagy Egri Lukács nem jelent meg, vagy tételei nem voltak készen, mert még e hó 27-ére Kassára újabb zsinat gyűlt egybe, amelyre Lukács megidézett, s írásbeli tételei eretnekségnek bélyegeztetvén Svendi parancsára börtönbe vettetett, amelyből öt évi fogság után szabadult ki, miután tételeit visszavonta, a közönséges hitvallását aláírta. Lásd Lampe i. m. vonatkozó helyein.

¹⁷ Lampe i. m. 246 és következő oldalain közölve Károlyi a 60 aláíró között sorrendben a negyedik.

¹⁸ S. Szabó József: Károlyi G. élel és jellemrajza a Károlyi Biblia Háromszázados Örömnepének Emlekkönyve 96. oldalán Spatak 1891.

¹⁹ Dr. Iványi i. m. után Harsányi István említett kis füzetében szösz'erint leközi Gulyás J. fordításában a vonatkozó hat okmányt, amelyeket mi is leközlünk változatlanul függelékkepen.

²⁰ L. a Prot. Közlöny 1890 évf. 38-ik számát.

²¹ Lásd a 10 sz. jegyzetét.

²² E harang a templommal és papi lakkal együtt 1695-ben a kassai jezsuiták révén a katolikusok birtokába került s az is maradt maig, míg a reformátusok csak 1783-ban szerezhettek újat. Lásd Fűzi János A gönczi ref. egyház története Spataki Lapok 1884.

²³ Novák L.: Károlyi Radics Gáspár élelrajza szerint a gyakran változó földesúri jogot Göncz városa felett a kath. püspök szerezte meg, ami 1589-ben lázadászerű tiltakozásra vezetett, mire a püspök átadta azt a Thurzó családnak. Göncz városában a kath. egyház már 1572-ken teljesen megszűnt.

²⁴ Beöthy: Képes Irodalomtörténet I. 328—329 o.

²⁶ Harsányi István: A Magyar Biblia Bethlen Könyvtár 10—11 sz. 48. lap.

²⁸ Egyik a Horányi Elek könyvtárában volt meg, másikat Ember Pal látta a szatmári iskola könyvtárában. Lásd Lampe-Ember: Hist. eccl. Hung. 728. oldalát.

²⁷ Spateki Lapok 1891 évf. után közli Harsányi i. m. 52—53. oldalon.

²⁸ S. Szabó J. i. m. 96-ik oldal.

²⁹ Novák L. i. m.

³⁰ Lampe-Ember Hist. eccl. 328—329. oldal.

³¹ S. Szabó i. m. 105. oldal.

³² A Károlyi Biblia Haromszázados Örömműnének Emlékkönyve 128. oldal.

³³ Sz. Molnár Albert említi, hogy többször halotta fohászkodni Károlyit, hogy „csak az Isten addig éltesse, míg ez Bibliát kibocsátom, kész leszek meghalni és a Krisztushoz költözni.” Ő pedig nemcsak tisztelője és Bibliájának újabb kiadója, hanem amint büzkén említi „a Károlyi cselédei között forgott” midőn kis diák korában maga hordozgatta Károlyitól a nyomdába és viszont a „leveleket.”

F ü g g e l é k

Károlyi Gáspárra vonatkozó hat okmány.

A szepesi kamara jelentése Ernő főherceghez.

I.

Károlyi Gáspár tállyi lelkésznek a tarcaliakkal való istentelen tettéről. Nem oly régen történt Tarcalon, ő császári fenségének a tokaji várhoz tartozó városában, hogy két diák, bemenvén valakinek a szőlőjébe, néhány barackot leszakított. Ezeket két szőlőpásztor megtámadván, amikor egyikök kivont karddal állott ellent az őrnök, az elfogta, a másik pedig vasbotot emelvén rá, a másik őriől baltával megtámadtatott és megsebesítetett s e seb következtében 3 nappal később meghalt. Az őrt, a gyilkosság szerzőjét nyomban elfogták. Van nagyságos Mágócsi Gáspárnak a szomszédos Tállya városában egy magyar papja, Károlyi Gáspár, aki e kerület többi papja közt esperes és bizonyos superintendensi tisztet gyakorol. Ő a tarcali bírótól azt követelte, hogy afelett ítélkezzék, majd ítélelhozatal után megbüntetés végett adja át. A bíró megígérte ugyan a nyomban való ítélkezést, de a vádlottat rögtön átadni (mivel a jószágkormányzó és a kamara nem tudja) és a jog megszokott folyását s a felelbezés útját tőle megtagadni azt felelte, nem áll módjában. Ezen felindulva a tállyai pap előbb a szentségektől tiltotta el Tarcal város bíróját, esküdteit s minden polgárát és lakóját, aztán azon hely lelkészének komolyan és lelkészi tisztéből való elbocsátás terhe alatt meghagyta, hogy sem egyházi beszédeket ne mondjon őt, sem gyermekeket ne kereszteljen, sem mikor a holttesteket eltemetés végett kiviszik, akár zsolnárt éne-

kelni (amint szokás) akár harangozni ne engedjen és a többi szomszédos falvak lelkészeinek is meghagyja, hogy a tarcaliaktól szolgálatukat és a szentségek használatát tagadják meg. Szigorú rendelkezésnek mind a tarcali, mind a többi szomszédos helyek lelkészei engedelmességek.

Ezért történt, hogy a tarcaliak már egy teljes hónapnál több idő óta nélkülöztek az egyházi beszédeket és a szakramentumok kiszolgáltatását és most is nélkülözik. Mondják, hogy ezalatt mintegy öt kisdied kereszteletlenül halt el. A tarcali bíró mindazonáltal előbbre ment dolgában, a vádlótról a megölnek atyja és többi rokona sürgetésére ítéletet hozott és mivel az főbenjáró ítélettel ítéltetett el, az első ítéletet (amint Őcsászári fensége váraihoz tartozók ügyében történni szokott) a provisorhoz és midőn ő is helybenhagyta a tarcali ítéletet, végre a kamarához terjesztette fel. Még itt van az ügy döntés alatt. Mivel e fontos ügy és a tállyai lelkész tette, mely által őcsászári fensége alattvalóit a szentségek használatától annyira képzel joggal eltiltotta, szerfelett vakmerőnek látszik, az egész ügyet alázatosan fenséged elé terjeszteni akartuk; Kegyesen méltosztásék ezt fenséged gondos megfontolás alá venni és határozni afelől, hogy a papnak e szokatlan és istentelen tettét mi módon büntessük meg, mindhogy a tarcaliaknak a szentségek szabad használata újból visszaadásék. Isten stb. Kassa 1584 szept. 8.

II.

Ernő főherceg parancsa a szepesi kamarához.

Ernő, Isten kegyelméből Ausztria főhercege, stb.

Nagyon kedvelt hiveink! Megértettük azokat, amiket hozzánk a tarcaliak (nem tudom miféle tállyai superintendens által való) kiközösítéséről e most folyó szept. hó 8-án irtatok. Hogy e dologban Mágócsinak mit hagyunk meg, azt több levelünkkel idezárt példányból megértitek. Nektek pedig ezek során erősen megparancsoljuk és utasításul adjuk, hogy jelen levelünk átnézése után, a bírót és a mondott superintendens iránt mutatott engedelmisség többi szerzőjét a pappal együtt legott megfelelő módon megbüntes étek. Mert anélkül, hogy őfelségét és minket és legkevésbé titeket előzetesen értesítették volna, a kiközösítésnek nem kellett volna helyet adniok; és hogy később se adjanak semmi helyet, komolyan parancsoljátok meg nekik. Hogy pedig mit tettetek ez ügyben, kívánjuk, hogy nekünk minél előbb jelentsétek; másként nem tévén. Bécsben (Ausztria), szept. 24-én, az úrnak 1584-ik évében. Ernő. Joó János.

III.

Ernő főherceg meghagyása Mágócsi Gáspárhoz.

Ernő stb.

Kedvelt nagyságos urunk! Tudomásunk van arról, hogy a te Tállya városodban van bizonyos Károlyi Gáspár nevű pap, aki nem tudni miféle superintendensi címet és tekintélyt tulajdonítván magának, nem régen előbb öfelsege városának, Tarcálnak bíráját, esküdteit s többi polgárát és lakóját tiltotta el a szentségektől, azután pedig úgy Tarcál város lelkészének, mint a többi szomszédos városok igehirdetőinek is, tisztüktől való elbocsájtás terhe alatt, komolyan megtiltotta, hogy akár egyházi beszédek mondjanak a városbelieknek és az ottani lakóknak, akár azok szokásaként a szentségeket kiösszák és a szentségek szertartásait megtartsák. Ez a dolog szokatlan és nem tudjuk eléggé csodálni, hogyan elegendhetik egy laikus ember az egyházi dolgokba és a lelkiekbe, még kevésbé, hogy a kiközösítés tisztét hogyan követelheti magának. Mert hasonló dolgokat csak azoktól a püspököktől szoktunk meg, akiknek ezt a hatalmat felettesei adják. Ezért téged ezek során kegyelmesen megkeresünk és épügy ő császári felvége stb. nevében, legerősebben meghagyjuk és utasításul adjuk, hogy bárki legyen az a te tállyai papod, aki a mások jogát követelőleg magának tulajdonítja, merész vakmerőségéért komolyan dorgáld meg őt és fenyttsd meg. Egyébiránt mint különben a kiközösítés nem tartozik tisztéhez, úgy őt határozott és megfelelő eszközökkel e vakmerőségéért megbüntetni el ne mulaszd! Másként ne tégy! Bécs, 1584 szeptember 24. Mágóchi Gáspár úrnak.

IV.

A szepesi kamara jelentése Ernő főherceghez.

A tarcali kiközösítésről.

Felsőged kegyes utasítását, mely a tarcali ügyről az elmúlt szept. hó 24 én küldetett a kamarához, a másikkal együtt, mely nagys. Mágócsi Gáspárhoz van intézve, alázattal megkaptuk. És megértvén felsőged kegyes akaratját, azt Mágócsinak nyomban elküldöttük, a tarcaliaknak pedig meghagytuk, hogy papjukat amiatt, hogy a tállyai superintendens iránt engedelmisséget tanúsított s a szentségek használatát tőlük megtagadta, küldjék el s a parochia jövedelmét a helyébe választandó következő papnak tartsák meg ama kevés kivételével, amellyel ez az utód eljöveteleig táplálandó. Ügylátszik azonban nekünk, hogy ama tállyai superintendens súlyosabban vétkezett, mint a tarcali pap, az a szerzője az éktelen tarcali kiközösítésnek. Maguk a tarcaliak meg éppen ártatlanok, mert a kiközösítésnek nem önként,

hanem kénytelenségből engedelmeskedtek, amennyiben sem a tarcali pap, sem mások a szomszéd helyekről (mert ama tállyai megtiltotta) nekik a szentségeket kiszolgáltítani nem akarták, jóllehet azt gyakran kérték tőlük a tarcaliak,

Egyébként a gyakran mondott tarcali papnak a parochiális jövedelmén túl volt még ugyanazon Tarcál városban egy kőháza és két szőlője, valamint egy, melyet a kamara az elmúlt évben meghatározott pénzért nevére írt; ezeket mind lefoglaltuk. Most fensőged kegyes véleményétől függ, hogy mit méltóztatik ezek felől határozni; nekünk az az alázatos véleményünk, hogy a házat a szőlőkkel együtt fel kell becsülni, s mások számára a vásárlást és visszaváltást megengedvén, a ház és a szőlők árát a mostani jövedelemmel együtt a papnak vissza kell adni. Isten stb. Kassa, 1584 okt. 10.

V.

Mátyás főherceg meghagyása a szepesi kamarához.

Mátyás, Isten kegyelméből Ausztria főhercege stb.

Nagyon kedvelt hiveink! Mint a tarcali pap a tállyainak semmi jog szerint alávetve nincsen, úgy még sokkal kevésbé vannak alatta az egyes polgárok. Tehát sem ezek, sem az egy felekezeti embernek engedelmeskedni nem tartoztak volna. Ezért nemcsak úgy döntünk, hogy a tarcali pap nyomban elmozdítottassék, minden java elkoboztassék, és azokat a katolikus papnak kell átadni, hanem hogy az előbb nektek adott meghagyásunk szerint a tarcaliak is megbüntessenek, az nem lesz felesleges. Meg fogják tanulni a megbüntetettek, hogy hasonló emberekre ezután ne hallgassanak. Akarjuk azért és tisztünkből kifolyólag meghagyjuk nektek, hogy ezek megbüntetéséről, s a hozzátartozó többi ügyekről később minket értesítetek. Másként ne tegyetek! Kelt Bécsben, 15 nov. 6-án stb. Mátyás sk. Joó János sk.

VI.

A szepesi kamara előterjesztése. A tarcali papról és polgárokról.

Alázatosan megértettük azokat, amikre a tarcali papot és polgárokat illetőleg tetsőged a kamarát utasítani méltóztatott. Már megparancsoltuk, hogy a lelkésznek ama hely lelkészi hivatalához tartozó javait foglalják le, s a jövedelmekkel együtt az utódnak tartsák fenn, de azokon kívül, amiket az a pap magánvagyonul bírt Tarcalon, t. i. a házon, két szőlőn, s még azon a szőlőn kívül, melyet az elmúlt évben a kamara nevére írt, s amikre nézve semmi intézkedést nem kaptunk fen-

ségedtől. Mivel legutóbbi levelünkben alázatosan javasoltuk, hogy a pap saját vagyonát is (valami vevő által annak ára kifizetve és a szőlők jövedelme ugyanannak visszaadatván) másoknak kellene eladni és most is ugyanabban az alázatos véleményben vagyunk: méltóztassék fenséged kegyes akaratát ezekről is megírni. Ami pedig a tarcali polgárokat illeti, ők teljességgel ártatlanok, mert amennyire rajtuk állott sem a papoknak nem engedelmességek, sem azok kiközösítésének nem adtak helyt, sőt inkább a papok e szokallan tettéről gyakran és sokat panaszkodtak a kamarának, alázatosan kérve segédelmet és védelmet azok ellen és magukat a papokat is gyakori kérésekkel sürgették, hogy őket az isteni szolgálatban és a szentségek használásában ne hagyják cserben; de sem ezeket meghajlítani, sem a szomszédos helyek más papjait rávenni nem tudták, mert ezek mindnyájan a tályai paptól (amint nevezik a senioruktól) gátoltatva vonakodtak a tarcaliaknak a szentségeket kiszolgáltatni. Mivel tehát az említett tarcali polgárok teljesen mentes minden hibától, nem látjuk át, miért kellene megbüntetni őket és miféle büntetéssel volnának sújtandók? Alázatos véleményünk szerint az udvari kamara véleményét is meg kell hallgatni ez ügyben. Isten stb. Kassán 1594 nov. 20.

Közölve dr. Gulyás József fordításában Harsányi István említett füzete után.

Dr. Musnai László.

A keresztyénség válsága.

Igy szoktunk beszélni: „A beteg állapota válságosra fordult.“ „Beállott a pénzügyi válság.“ „A külpolitikai változások miatt a kormány helyzete válságossá lett.“ Akkor forog fent a válság ténye, amikor valaki, vagy valami léte alapjában, tovább maradásában kérdéssé válik. Amikor valaki, vagy valami más nem tudja kifejezni azt az életnyilvánulást, amelynek véghezvitelére rendeltetett, amikor kitűnik, hogy nem tudja lényegét kifejezni, válságba kerül. A válság mindig akkor áll be, amikor valaki, vagy valami alkalmatlanná válik hivatása betöltésére. Az élet elsőpri az alkalmatlanná vált egyedeket és újkat hoz elő. Amikor egy új szellemi irány tör elő, amely jobban kielégíti a fentforgó életigényeket, az addig uralkodó irányok válságba kerülnek. A válság ténye, nem azonos a halállal, de vezethet halálra. A válságból élve kikerülő élet-egységek életenergiája, életügyszége megyarapodik, megedződik.

Lehet-e ilyen értelemben a keresztyénség válságáról beszélni? Azt az érvet lehet

ellene felhozni, hogy a keresztyénség örökévaló életforma. Krisztus tegnap és ma és örökké ugyanaz, a világ elmúlik, de az ő beszédei örökre megmaradnak. A keresztyénség lételetét kérdéssé semmi sem teheti. Mások gyakorlati ellenvetésekkel élnek. A keresztyénség egyházi formákban él. Egyházellenes dolog a keresztyénség válságáról, betegségéről, épen kétséges kimenetelű állapotáról beszélni. Az egyház édes anyánk, aki annak bűneiről beszél, nem lehet annak hű fia és szolgája. Árt az egyháznak és Krisztus szolgálatának az, aki mint orvos kritikát gyakorol az egyházi élet jelenségei fölött és megállapítja a halálos, vagy veszedelmes kör jelenségeit.

Mindezek az ellenvetések hiábavaló szépitgetései a beteg állapotának. Veszedelmes hazugságok és halálos merényletek az egyház és a keresztyénség ellen. A válság ténye fent áll ma és fent állott a keresztyénség egész történelme alatt. Épen a mai válság fénye mellett látjuk ezt igazán. A keresztyénség háború után bekövetkezett válsága sok ismeretlen kérdést tisztázott. Ma világosan áll előttünk, hogy más az örökévaló élő Krisztus, mint a keresztyénség, más az Evangélium, mint az a valami, amit az egyház tanított, ami a keresztyén tanítás, írás és beszéd tartalmát képezte, más az Istenországa, mint az a cél, amely felé a Keresztyén egyházak és a keresztyénség törekedett. Elfelejtettük, hogy így halad lefelé a sor: Krisztus; az Evangélium, amelyen át a magát Krisztusban kijelentett Isten megismerhető; a földi keresztyén egyház és a keresztyénség, azaz minden olyan életnyilvánulás összessége, amelyek azzal az ígérennyel lépnek fel, hogy köze van Krisztushoz és az ő beszédeihez. Mindenik több az utána jövők mindenikénél, mindeniknek alapja a legelső, Krisztus maga. Az ő és az ő Evangéliumának létele és igazsága nem függ az idői földi tényezőktől, de a két utóbbi földi erő hatására alatt is áll és életünkben fentforoghat az az eset, hogy elszakadnak a gyökértől, a lényegtől, attól, amiből élnek, Krisztustól. Ebben az esetben fent áll a válság ténye. Azonban különbséget kell tennünk az egyház és a keresztyénség és válságuk tényei között. Ha az egyház practice, az időben nem is hordozza a lényegét, Krisztust, elvileg magában hordozza hitvallásában és elvi felépítségében. A földi egyháznak is Krisztus a feje. A keresztyénség tágabb fogalom, egyetlen földi egyház által meg nem határozott életnyilvánulás is körébe tartozhatik. Mondotta magát olyan életnyilvánulás is keresztyénnek, amihez Krisztusnak semmi köze sem volt.

Az egyház tényleges állapotának és a

kurátoroktól, presbiterektől és minden más egyházi megbizottól? Mikor jelenti ki az egyház, hogy nem ismer el minden teológiát, minden igehirdetést, minden írást és beszédet, ami keresztyén cimke alatt igényel létet, ha nem áll az egyetlen fundamentumon, Krisztuson. Még egy kaszinó tagjai közül is aránylag többen ismerik a kaszinói élet alapokmányait, mint a keresztyének közül a keresztyén élet alapkönyveit. Nézzük meg, hogy a keresztyénség pótlására irányuló igényekkel fellépő szellemi irányok, a kommunizmus, a spiritizmus, a theozofia hívei mennyivel inkább tisztában vannak a maguk igazságaikkal és mennyivel biztosabban hirdetik azokat.

Ebből a dogmatikai tájékozatlanságból származik a másik súlyos fekély, amelyik a keresztyénség állapotát válságossá teszi. **Ez a másik kör a keresztyénség élete a világban.** Nemcsak tartalmát tagadja meg a keresztyénség, de természetszerűleg tartalma következményeit sem meri levonni. Az életben sem meri exponálni magát. Ez a megalkuvás odajuttatta a keresztyénséget, hogy ma pl. Indiában jelszó: Nem kell a keresztyénség... De kell az Úr Jézus Krisztus! A só megízeltlenült. Képzeljük csak el: **1914. eleje:** Két afrikai törzs egymás ellen harcba indul. Az ott dolgozó fehér misszionárius tudomást szerez róla. A már-már össze csapó ellenfelek között veti magát. Élete kockázatása árán a Krisztus nevével ajkán kibékíti a két pogány törzset. A fegyvert leteszik, békésen megegyeznek. **1915:** Mindkét törzs az európai fronton harcol. Keresztyének hozták a frontra keresztyének ellen. Mi lehet ezeknek az embereknek a véleménye a keresztyénségről? Van egy japán theologus barátom. Egyike a megtért pogány japánoknak. Nagy volt az öröme, amikor megnyílt előtte a lehetőség, hogy keresztyén országba jöhessen. Otthon Nagybritanniát keresztyén országnak gondolta. A földrajzban mi is úgy tanultuk. Ő semmiképp sem tévedett. Amit ott talált, nagyrésztben paródiája volt a keresztyénségnek. Sirva panaszkolt nekem, hogy mennyire csalódott a keresztyénségben. Istennek hála, Krisztusban nem csalódott.

Még a „jobbik esetek” közé tartozik, ha földi programként fogjuk fel a keresztyénséget és elismerjük, hogy szükség van rá nemzeti, politikai, szociális és erkölcsi szempontból. Érdeke az államnak és a társadalomnak, hogy segítse a keresztyének munkáját, mert alkalmas ellenszer a kommunizmussal és más veszélyes irányokkal szemben. Nem megvetendő az egyházak kulturális szolgálata sem. A nemzeti szolgálatuk pedig különösen felbecsülhetetlen. Azért jobb val-

lás például a református a pápistánál, mert a nemzeti célokat jobban tudja szolgálni.

Az a valami, nevezzük így: „a keresztyénség”, amit Krisztus indított meg, lényege szerint azzal az igénnyel rendelkezik, hogy maga alá rendeljen minden szellemi, testi és anyagi életnyilvánulást. Ma a helyzet megfordult, a keresztyénség rendeltetett alá minden egyébnek. Alkalmazták a keresztyénséget és programot alkottak belőle a földi élet számára. A másik súlyos hűn itt abban van, hogy elesett a lényeg, az hogy a keresztyénség több mint földi program. Aki csak földi programot lát benne, egyáltalán nem ismeri. Mennyei lényege nélkül a „keresztyénség” a legutolsó, a legboldogtalanabb és legunpraktikusabb földi program.

Dacára annak, — szerintünk éppen azért —, hogy így földi programmá súlyosított a keresztyénség, nem tudta a földi célokat sem szolgálni. A nemzeti ideológiává devalválódott keresztyénség semmit nem adott a nemzeti élet számára, sőt súlyosította a nemzeti élet komolyságát. A csak kultúrát szolgáló felekezeti iskolákat minden országban felülmulták az állami iskolák. Az igazi egyházi élet is elerőtlenedett, az egyház számára kijelölt életfeladatok is megoldatlanok maradtak. Az egyházi fegyelem teljesen mellőzött. Alig végzett az egyház szeretet munkát, szociális szolgálatot. Alig volt szava a szocializmussal és kommunizmussal szemben. A szeretetmunkákat átengedte az emberbaráti és jótékony egyleteknek. Oda jutottunk, hogy még mindig nagy és rendkívüli dolognak tartjuk, ha van keresztyén árvaház és jótékonykodó munka.

Talán rá tudtunk mutatni egy pár olyan jelenségre, amelyek mutatják a keresztyénség mai válságát. A dolgot nem szabad szépítenünk. Megújulásunk feltétele ez a leszámolás.

A válságból két út vezet. Egyik a halálba, a másik az életbe visz. A válságba jutott keresztyénség még nem halott keresztyénség.

A minket körülvevő, halálbarohanó világ ijesztő árnyakat bont ki láthatárunkra. A világ lelke tombol. A vörös trikolor Isten ellenes támadásai félvilágot tartanak rettegésben. Körülöttünk és közöttünk felburjánzott a paráznságra, hazugságra, lopásra, erőszakra épített élet ezer erjesztő gombája. Keresztyén világgrész Európa! Nagyobhrészt megkereszteltettek Krisztus nevére azok, akik, a mai világszellemben élnek és, akik azt propagálják. Az Írás mondja: Elvéteik a szőlőskert azoktól, akik nem szolgáltatják be a gyümölcsöt az Úrnak, akik nem becsülik meg annak javait. Isten elseperheti a mai keresztyénséget. Ítélete felette áll, inkább mint a pogányok felett. Egy elomló

„keresztyén világ“ ékes beszéd Isten szavának igazsága mellett: „A névleges keresztyénség ide jut“. Az élő Krisztus nélkül nincs keresztyénség.

A válságból a másik út a gyógyulásra vezet. A válságba jutott keresztyénséget Krisztus tudja meggyógyítani. Az élő Úr Krisztus elé kell állania teljes bűnbánattal és megsemmisüléssel. Addig nincs gyógyulás, amíg nagy emberektől, programmoktól, munkáktól, világ-kibontakozásoktól várják a válság alól való feloldozást. A keresztyén tanítás egyetlen kritériuma Krisztus kell, hogy legyen, amint az Irásban minket megszólít. Nem szabad felednünk azt, amit az apostol mond, „bolondság“, az amit mi hirdetünk a világra nézve. A keresztyén élet nem lehet más, mint Krisztus feltétlen szolgálata. Ezek a sorok megszokottak és ismertek, bizonyára keveset mondók. Vegyük őket szóserinti, világos és egyszerű értelmükben és döbbenjünk meg. Akiról mi szólunk, a világ Ura, az élő Isten. A mi életünk pedig vele szemben való ellenségeskedés, magunk hiúságának szolgálata. Alázatos, kevés hírrel, sok lemondással, gúnnyal, leköpködéssel, megvetéssel, keresztekkel és üldözésekkel teljes út vezet a válságból ki az életbe. Ezt az utat kevesen fogják vállalni.

Kevesen lesznek a válságból kimene-kültek, de többet fognak jelenteni, mint a mai egész keresztyén világ. Nyomukban szakadás, tűz és ellenségeskedés fog támadni. A büntisztító ítélet után új élet fog nyomukban fakadni. Számban megfogyatkozott keresztyénség lesz a jövő igazi keresztyénsége.

Jövel miközénk gyógyító Úr Krisztus.

László Dezső.

Csak eszköz, de eszköz!

Jól tudom, hogy a keresztyénség már nem keresztyénség, mihelyt ember feje köré kezd dicsőség koszorút fenni, mintha bizony ez illethetne valakit Istenen kívül! Nem csak helytelenség, de egyenesen aljas dolog lenne ilyesmire vetemedni, különösen akkor, hogyha élő embert kezd dicsfénybe vonni valaki észre nem véve azt, hogy mindenki *csak* eszköz sok hibával és gyorsasággal, amiket legjobban az illető ismer a maga életében és az élő Isten tud teljese.

De áll az ellenkező is: az tudniillik, hogy az ember szégyenlősen agyon hallgatja rendszerint nem csak azt a munkát, amit általa végez Isten, hanem a másokét is. S nem gondol arra, hogy hányszor meg-

csonkítja ez által Isten lelkének benne munkálkodó erejét. Mert ki tudja, hány lélek kaphatna tüzet tudomást szerezvén arról a munkáról, amit általa *végezt* vagy *végez Isten*.

Állításomat bizonyára megerősítik azok, akik rajtam kívül ezt még tapasztalták. Ezért kívánja a lelkem az alábbiakban bemutatni egy olyan, most is élő embernek munkás alakját, kinek élete az én lelkemre is mély hatást gyakorolt:

Egy 71 éves falusi lelkipásztor. Ha a mi egyházunk életét összehasonlíthatjuk a svájci református egyházzal, akkor ezt az öreg embert a svájci „ifjú nemzedék“ sorai között olyannak kell látnunk, mint a Petőfi „Vén zászlótartó“-ját: *fiatalokat meg-szégyenítő, el nem fáradó, ifjú léleknek 71 éves életkora dacára is!*

Mint zürichi diák ismertem meg. Akkoriban a mai hatalmas Zentralstelle a kezdetek kezdetén állt. Tehát nem a Zentralstelle-hez, hanem ahhoz az Egyesülethez kellett stipendiumért folyamodnunk, melynek elnöke ez az ember volt: *dr. B. Gantenbein*, reute-i falusi református lelkipásztor. — Persze mi hajlandók vagyunk azt hinni, hogy ha egy ilyen stipendium osztó bizottságról hallunk, hogy azok az elnöktől kezdve véges-végig csupa dúsgazdag emberek, akiknek arra is telik, hogy idegen nemzetek odamenő diákjainak is koszt- és lakás költségeit hordozzák s ráadásul zsebpénzt is adjanak nekik, sőt a szegényebbjeinek még ruhát is csináltassanak!

S milyen nagyon kell csodálkozzék az, aki odamegy és látja, hogy azok az emberek nagyon egyszerűen és nagyon szerényen élnek s anyagiakban inkább szegényeknek, mint gazdagoknak mondhatók! A mi terminológiánkkal szólva a *semmiből* adnak: újságjaik, levelezéseik által gyűjtik össze a maguk adta pénzen kívül azt az összeget, amelyből kitelik aztán a stipendisták koszt-, lakás- és zsebpénze. Az az Egyesület, melynek ez a lelkipásztor az elnöke, voltaképpen 1901-ben alakult. S tulajdonképpeni célja kezdettől fogva az, hogy a régi Osztrák-Magyar monarchia, főként pedig az Ausztria területén élő régi és új, protestáns — első sorban református — diaszporákat lelkileg és anyagilag támogassák! Csodálkozzunk!! *Más ország szórvány-gyűlekezeteit támogatják!!* Kérjük meg önmagunkat, hogy mi eddig a saját országunkban levő szórványainkért mit tettünk??!! S mikor indulunk majd mi is idegen hittestvéreink szórványainak segítségére??!

Jól figyeljünk fel! Ők nem úgy tettek, mint ahogy mi: magyarok szoktuk: gomba

módra alakítjuk az egyesületeket, választjuk a tisztikart, *teremjük* az alapszabályokat s aztán ezzel mindent el is intéztünk: az alapszabályok kitermelése tevékenységünk legutolsó, befejező stádiuma.

Hogy az ott nem amolyan akta-egyesület, azt mindennél jobban bizonyítja az Egyesület működéséről tett 1913. évi jelentés, amelyet csak úgy véletlenül pillantottam meg a reute-i Pfarrhaus-ban, melynek utolsó sora ez: „Begyűlt s a fenti célra felhasznált szeretetadományok 1901-től 1913-ig 431667.76 frank.” Gondoljunk a háború előtti pénzviszonyokra!! Akkori gondolkozás módunkra! S illessen meg ez a tény!!

Olyan egyszerűnek, zajtalanak láttam az életet a reute-i paplakban és mégis annyi meglepő volt benne! Annyi új, amit én Erdélyben — sajnos — papicsaládoknál sem igen láttam; A háztartási alkalmazott (szolgáló) állandóan, mint családtag, velünk együtt evett tiszta, egyszerű ruhában, úgy hogy én azt hittem, hogy a háziak *falusi* rokona. (Nálunk legtöbb papné a férj falusi rokonát is szegyenlené vendég, pláne külföldi vendég előtt asztalhoz ültetni!) És a Frau Pfarrer (a papné-asszony) milyen egyszerű, *művelt*, drága matróna. Úgy éreztem, mintha az édesanyám beszélt volna hozzám, amint megérkezésekor az iránt érdeklődött, hogy *hogyan* utaztam, *mikor* indultam, *hogy* voltam, *hol* jártam stb., vagy amikor elindulóban búcsúzás előtt voltunk s ő csomagolt nekem: még csak ezt, még csak azt, no még csak ezt, mert hiszen így úgy... De nemcsak velem, vendéggel szemben ilyen. Például vasárnap délelőtt istentiszteletről, amint hazamentünk, egyszer csak a Frau Pfarrer, *aki szintén templomban volt (!)*, az ebédlőbe vezet be egy öreg-öreg szegény falusi asszonyt ebédre. Csak úgy mellékesen jegyezték meg, hogy nehéz volna neki ily öregem most a templomból hazamenni ebéd előtt; meg aztán nem igen van, aki meleg ételt készíthetne most neki.

Ilyen Pfarrhaus-ba (lelkipásztori otthonban) ügyebár lehetetlen ne érezni az evangélium levegőjét?!

Pedig én még egyebet is láttam ott: két ajándékkul kapott fényképet a falon. Mind a kettő egy-egy templomot ábrázol. Az egyik alá ez van írva: „Emlékkül küldi a Königrätz-i református presbiterium, 1912. július 7-én. Ez a templom a református Svájc-ból küldött 43308 frank szeretetadományból épült. A másik templom alá csak ez van írva: „Peaky-ban, befejeztetett 1917-ben.”

Van-e Erdélyben papiház, amelynek ilyen nagybecsű díszei lennének?!? Ha nem lenne most, lenniök kell a jövőben!

Ez utóbbi két mondatom adja meg a jogosultságát annak, hogy a fentieket elmondhattam. Csak tényeket mondtam el. Tehát nem embert magasztaltam, hanem csak Istennek akartam szolgálni. Ha az itt megemlített emberek előre tudomást szereztek volna erről a szándékomról, bizonyára ők tiltakoztak volna ellene leginkább, hogy félre ne értesse nek.

De nekem lehetetlen volt ezt elhallgatnom különösen arra gondolva, hogy a mi egyházunknak számtalan regat-i diaszporája milyen hallatlan elhanyagolt állapotban van! Mint az örvény felett kioldott kéve!! De nem ez a legelviselhetetlenebb, hanem az a szörnyű közöny, amellyel nagy általánosságban ezen ügygel szemben viseltetünk még mi: lelkipásztorok is! Hát nem képtelen dolog, hogy mi cikketek tudunk erről az ügyről végig olvasni anélkül, hogy lelkünk közönye egy lehetlent is megváltoznék?! *Hát csak ilyen fontos nekünk a Krisztus ügye?* Jut-e eszünkbe, hogy mi kik vagyunk voltaképpen? Csak a testi élet fentartásáért kapiskáló rossz béresek a lelkipásztor név cégére alatt? Zászlónkra miért nem írjuk hát ezt: „a testért!”? Nem félünk cégérül használni Krisztus nevét? Hogy tudunk nyugodtan aludni el egy-egy olyan nap után, amelyen semmit, de semmit nem tettünk a *lelkielefgyarapítására*, sem mások, sem a magunk számára: tehát se nem imádkoztunk az *Isten ügyéért*, se Irást nem olvastunk, se semmit nem tanultunk; még akkor is, ha „más egyébbel” holtra fárasztottuk is magunkat?! Mert mi *nem a „más egyéb”-ért* vagyunk!!!

Valahány svájci vagy franciaországi *falusi* vagy városi papot meglátogattam, mindenütt meglepődve láttam, hogy milyen *gazdag kézi könyvtáruk* van, pedig a jövedelmük *nem* busás! De nekik az a vagyoniuk! Meg is látszik az egyházi (irodalmi és lelki) életükön. Az öregek nem maradtak el a 80—90-es esztendőik táján. Például a fentemlített 71 éves Reute-i pap nekem a múlt év virágvasárnapján a saját kézi könyvtárából, sok, szép új könyvek közül két értékes könyvet ajándékozott: E. Stickelberger: „Zwingli” és „Reformation” című nagy munkáit. Előbbi 1925-ben, utóbbi 1928-ban jelent meg. Mindjárt el is mondta röviden, hogy mennyiben adott a tárgyalt témáknak új színt a szerző s miért tartja ő ezt a könyvet a legjobb Zwingli-jellemrajznak. *Tehát olvasta is e könyveket!!*

Amint a Zwingli-könyvet kinyitottam, s elolvastam az első tiszta lapra az én számomra öregek betűkkel odaírt Zwingli-idezetét, úgy éreztem, mintha intuitíve rajtam át az erdélyi református egyház minden munkásához, lelkipásztoraihoz és világitagjaihoz egyaránt szólana. Ezt írta oda: „Tut um Gottes Willen etwas tapferes.“ „Du bist Gottes Werkzeug. Gott will deinen Dienst und nicht deine Ruhe.“ (Zwingli.) „Tegyetek az Isten szerelméért valami bátor dolgot.“ „Isten eszköze vagy. Isten a te szolgálatodat akarja, nem pedig a te pihenésed.“ — De ne gondoljuk, hogy ez csak Reute-ban és Svájcban van így. Egy Hollandiából most hazajött barátunk pl. elbeszélte, hogy ott világi kis-emberek, iparosok stb. olvassék és egymás között vitatják a legújabb theologia termékeit. *Összehasonlítják hitvallással, régebbi könyvekkel stb.*

Nem szégyenít-e meg minket, még papokat is az ottani ilyen lelki niveau!?!?

Miért mondtam el mindezeket?

Három okból:

1. *Fogjon tüzet a lélek! Legyen elviselhetetlen a mi számunkra szórványaink teljesen elhanyagolt állapota és a külmiszó iránti eddigi közönyösségünk! Hát tűrhető-e, hogy leörlődik a mi életünk egy gyülekezet apró-cseprő bajainak, jobhára csak anyagiaknak az úgy — ahogy való intézésében? S ha éppen földrengető nehézségeink nincsenek a makacs „csak azért is“, „minek a“ hiveinkkel, akkor szabad ideinkben nagy, megelégedett nyugalommal kártyáztatunk vagy gazdáskodunk vagy pipázgatunk anélkül, hogy a lélek gyötörne és ösztöklélne minket azért, hogy „az aratni való sok!“ A reánk bízott feladat nem zárulhat le a falunk határmegyénél! Még az ország határánál sem! Nincs pihenésre, henyélésre idő! Tenni, tenni, tenni! Így is írhatnám: imádkozni, imádkozni, imádkozni és dolgozni, dolgozni, dolgozni! Mert nem csak a minket ostromló s már-már fojtogató atheizmussal, hanem a sötét és tudatlan pogány világgal szemben is a mi Krisztusunké kell legyen a győzelem! Hogy lehet az nálunk nélkül: katonái nélkül!?! Hiszen bennünk és általunk akar győzni!*

2. Az itt elmondottakból is lássák meg az „ifjú nemzedék“ egyetemét és tagjait bizalmatlanul és skeptikusan bíráló szemek, hogy az „öregekkel szemben“ nem vagyunk tiszteletlenek. De e tisztelet feltételekhez köttetett. Krisztus, a lélek Ura kötötte ahhoz.

3. *Számonkérés!* Az öregek az ifjak minden tiszteletét és elismerését kívánják

maguknak. Helyes. De meg akarjuk kérdezni a talentumok példázatára gondolva, hogy anyaszentegyházunk hány munkásának életébe iktatódtott be a saját gyűlekezetén kívül a mások gondja: *„aldokló szórványaink s ezen túl a pogány misszió elodázhatatlan parancsa — nemcsak mint kegyes óhaj — hanem mint komoly munka, amelyért hosszú éveken keresztül munkálkodott lelkileg és anyagilag egyaránt?!“*

„Munkára fel! Munkára fel!

Ki nézné tétlenül az aratást,

Míg mind körülte leng a dús kalász,

És sorba szól az Úr szolgálóihoz:

Menj és dolgozz, menj és dolgozz!“

Ákosfalva.

Biró Mózes.

Kívül és belül.

Mi közöm ahhoz, hogy a kívülvalókról is ítéletet tegyék? Avagy ti nem a belüllevők fölött tesztek-e ítéletet?

A kívülvalókat pedig majd az Isten ítéli meg. Vessétek ki azért a gonoszt magatok közül.

I. Korinth. 5. r. 12–13. v.

Ez az ige épen az ellenkező magatartást kívánja tőlünk, mint amilyent a világ bölcsessége tanácsol és követ.

Abban mind a kettő megegyezik, hogy különbséget tesz a kívülvalók és a belüllevők azaz azok között, akik hozzánk tartoznak és akik velünk szemben állanak. A körülöttünk, velünk együtt élő embereknek ilyen megoszlása olyan tény, amelyet elleplezni lehetetlen. Ha néha vagy néhol a szemben álló táborok határai összefolyni is látszanak és egyesekről vagy akár tömegekről momentán nehéz is vagy épen lehetetlen is megállapítani hovátartozandóságukat, bizonyosan eljön a pillanat, mely úgy szétválasztja, elkülöníti az össze nem tartozókat, mint Mózes botjának érintése a Vöröstenger habjait.

És a kor, amelyben mi élünk, különös élességgel, szinte kíméletlenséggel húzza meg a határvonalakat. Sokan úgy látják, mintha egy nagy és végzetes bomlási folyamat menne végbe ebben a világban, pedig nem történik egyéb, mint hogy a lelkek nagy, lomha tömegei megmozdulnak és bizonyos kristályosodási pontok körül csoportosulnak. A színtelenség, a lágy meleg-

ség, a kétkulacsosság ideje elmúlt, dönteni kell vagy erre, vagy arra.

Ez a döntés, az öntudatos állásfoglalás természetesen azzal jár, hogy a különbségek előtérbe nyomulnak és a békesség csöndjét harci zaj veri fel.

Mi a teendőnk ily körülmények között? Próbáljuk meg ezt a jegecesedési folyamatot megakadályozni azzal, hogy a meglevő különbségeket titkoljuk el, az ellentéteket egyenlítősséjük ki, mint ahogyan sokan tanácsolják? Vagy pedig vak dühvel, kiméletlen nyersséggel forduljunk mindenfelé szembe, ami velünk szembenálló?

A keresztyén emberhez sem az első, sem a második magatartás nem illik. Jézus nagyon keményen kárhoztatja a házúg békességet, abban a Sátán ravasz manőverét látja, amellyel el akarja altatni a lelkeket éberségét. Jézus éppen azért akarja a harcot. Csak azt a békességet akarja, amelyre harc, győzedelmes harc árán jutunk el. Soha senki olyan kiméletlen határozottsággal meg nem vonta a határvonalakat, mint ő, amikor így szólt: Aki velem nincs, az ellenem van.

De ez nem azt jelenti, hogy a Jézus követői a második magatartásra lennének kötelezve. Alapigénk éppen erre akar figyelmeztetni. És ez a figyelmeztetés nagyon szükséges a mai keresztyéneknek. Ha megvizsgáljuk társadalmunk mai állapotát, a veszedelmét abban látjuk, hogy a lelkek csoportosulását nem a szeretet, hanem a gyűlölet vezeti. A közös gyűlölet az a kápocs, amely az egy táborban levőket összefogja. Akár faji, akár szociális, akár felekezeti, akár világnézeti szempontból történik ez a megosztódás, az egy táborba tartozók legtöbbször csak azt tudják, hogy mi az, ami őket megkülönbözteti, elválasztja a többiekétől, de feledik, vagy soha meg sem próbálják öntudatosítani azt, ami az együttlevőket összekapcsolja. A negatívumokat hangsúlyozzuk ki a pozitívumok rovására. Közismert példa erre az, amit az emberek a reformációról tudnak. Azt egy lélekzetvételelre el tudjuk fujni, mi az, amit a reformáció elvetett, de nagyon keveset tudunk arról, amit hozott.

Ebből a tényből aztán elkerülhetetlenül folyik az a magatartás, melynek következtében az egymással szemben állók nem a maguk építését, hanem a másik megrontását tartják legfontosabb feladatuknak. Így lesz a fajszeretetből sovinizmus, a vallásosságból felekezetieskedés, az osztályöntudatból osztályharc, amelynek eredménye nem az, hogy az együvé tartozás érzése növekszik, hanem az, hogy áthidal-

hatatlan szakadékok támadnak a lelkek között.

Ha az erdélyi magyarságnak és református egyháznak öntudatra ébredése csak ebben merül ki, akkor igazuk van azoknak, akik félnek az ébredésből, mert semmi jót nem várnak.

De ez egy beteges, kóros állapot. Ebből mielőbb szabadulni kell. Mert nem Isten kedve és akarata szerint való. Az Ige egészen más követelményt állít elénk.

Azt kívánja tőlünk, hogy ne külső, romboló erők és szenvedélyek, hanem a belső értékek megbecsülése és ápolása tartson össze. Ne a mások hibáinak keresése, elítélése, hanem a gonosznak magunk közül való kivetése, a magunk belső épülése legyen a mi megtartónk. Ne szüntelenül kifelé tekintsünk és a kívülről levőket okoljuk a jelen helyzet nyomorúságáért, hanem nézzünk befelé, magunkba és magunkra. Ott keressük meg a bajok forrásait és ott keressük az orvoslást.

Erre pedig csak az segít el, ha magunk és a világ fölött mint legfelsőbb, fellebbezhetetlen fórumot elismerjük, akceptáljuk Istent, a mindenek urát, bíróját és királyját. Istent, aki a Jézus Krisztusban közelvalóvá lett, lehajolt hozzánk.

Ha ilyen magasra néz, akár egy ember, akár egy közösség, nem kell félni az elfoglaltságtól, kicsinyességtől, torzsalkodástól. Mert a legegyetemesebb, mindent átfogó szempontból ítél meg mindent, kicsit és nagyot egyaránt. Mert minden szervezkedéssel a legegyetemesebb, mindent átölelő nagy célt: az Isten országát akarja építeni.

G. L.

Nyári nyári konferenciánk.

Amint az iskolai évnek vége van, tanár és tanítvány egyaránt siet a jól kiérdemelt nyári vakációra. Voltak, akik a munka és a pihenés szaka közé beiktattak egy találkozó, konferenciára mentek. Nincs jobb alkalom egy esztendő munkája felülvizsgálására, mint a nyár eleji konferencia. Ez a megpihenés, igazi gyermeki oda borulás Isten atyái keblére, igazi zavartalan testvéri együttélés azokkal, akik velünk egyek a hitben, a szeretetben és a szolgálatban. Nincs az erőgyűjtésre sem jobb alkalom az ilyen konferenciánál. Új feladatok sürgető kényszerűséggel villanak fel szempillantásként, súlyos válságok, bűnök és betegségek képei merednek elő ezeken az alkalmakon keresztül. Tenni,

teni, szólít a kényszerítő parancs. Kemény kalapácsütések súlya alatt lelkek edződnek acéllá a konferenciái napok alatt. Amíg a mezőn a drága kalácztenger sárgul a sarlók alá, csodálatos lelki-élet gazdagon érő kalászfjeit lengeti a Lélek fuvalma. Akármennyi bajt, hátramaradást, közönlőséget, hanyagságot látok is Erdély földjén, akármilyen reménytelennek látom is jövődönket, a konferenciánk után mindig erős, bízó reménység tölt el. Nem félek.

Ezen a nyáron a tordatúri és vízaknai gyülekezetet jelölte ki Isten konferenciánk színhelyéül. Tordatúron az első külön rendezett főiskolás konferenciánk volt, Vízaknán a szénior és az ifj. konferencia.

Tordatúr egyike a legelhanyagoltabb gyülekezeteinknek. Népe bizalmatlan, eladósodott, Torda és Kolozsvár sok pünétől fertőzött. Nagy nemesi birtokok letűnt életének maradványai még láthatók. Üres urvarházak. Parochiájának nincsen kerítése, a templom már csinosan renováltatott, cintermét szép új kerítés köríti. Kezd épülni. Amikor ott vagyunk, megértjük, miért mindez. Nem lehet más ennek a falunak a képe, nem lehet más a népe, azok után, ahogy ezt a népet vezették, amilyen példát ennek a népnek mutattak. Csak pár kilométer Kolozsvártól és még sem tudtuk eddig. Még hány ilyen községünk, gyülekezetünk lehet?

De itt is csodálatos életet támaszt az Úr. A lelkész és neje, dacára, hogy kevesen támogatják munkájukat, mindenestől szolgálnak a konferenciának, egy úr ide adja egész házát és parkját a fiúk szállása és a megbeszélések céljaira, egyik presbiterünk nagy szobáját adja étkező helyül, nyole-tíz család ad szállást a leányoknak. Annál inkább fáj, hogy bizalmatlanul suttognak mások utánunk, amíg a falun végig megyünk. Bár ne halottuk volna, amit mondtak.

Esti áhitatainkra többen és többen gyűlnek össze a cinterembe. Vasárnap délelőtt és délután zsúfolásig megtelik a mások sem üres templom.

A konferencián majdnem mindenik egyetemi fakultásról voltak diákleányok és diákok. A legtöbb tanárjelölt (17), theologus (8) és joghallgató (3). Professzorok és diákok vannak együtt. Egyetlen magyar egyetemi professzorunk kedves napot tölt közöttünk. Rajta kívül a világi renden lévők közül egy ügyvéd és egy tanárjelölt vezet megbeszélést a konferencián. A munka nagyobbik fele a résztvevő theologia tanárokat terheli. A kérdések központja az Evangélium, az illusztráció, a keret a mi életünk. A konferencia a szabad tanulás legideálisabb megoldása. A csapat kirándul, a legalkalmasabb, legszebb helyen, akár a parkban, akár a szabad természetben ott üti fel az előadótermet, ahol akarja. Nincs professzori gőg és rátartóság. Mindenkit ösztönös természetességre kényszerít az alkalom és a helyzet. A témákat bevezető előadásokat szünni nem akaró megbeszélés és vita követi. Az emberek mernek beszélni. Minden léleknek olyan oldalairól pattannak fel az ablakok, amelyek eladdig ismeretlenek voltak. Kisül, hogy az egyetemi tanár alaposan ismeri a kálvinista gondolkodás alapelveit, a theologiai professzor nagy természetbarát és néptől el nem szakadt falusi ember, az ügyvéd mély keresztyén életet él, az orvos-tanhallgató elismeri a lélek fensőbbiségét a test felett, a tanárjelölt az Evangélium igazságát védi a materializmussal szemben. Egyaránt csodálkozunk sajátmagunkon és egymáson.

A végén hiszünk abban, hogy mégis csak lesz egyházunkban igazi hívó tanár, igazi hívó világi vezetőség nagyobb arányban, mint eddig. Új kövek esziszolódnak, új acélkapcsok edződnek egyházunk épületébe.

Vízakna sok nemes kiváltsággal megáldott,

egyik legrégebbi pontja Erdélynek és egyházunknak. Román stílusban épült XIII. századbeli templomát erős kőfal veszi körül. Két tanerős református iskolája, két lelkészi lakása, a beuntük élő munkások és az általuk folyó munka életet varázsol az ódon templom köré. A hagyomány és a múlt idők sok értékes maradványa tisztelettel parancsol evvel a gyülekezettel szemben.

A gyülekezet megértett minket, noha új és szokatlan volt a szolgálat, amit vendégszerető szemel láttára végeztünk. Amíg a szénior-konferencia húsz résztvevője két napig a külön konferenciát tartotta, alig látszott érdeklődés, nem is lehetett azt várni. Alig érkezik meg az ifjúsági tábor, megmozdul a gyülekezet is. A déli 12—1 óra közötti előadások és az estéli áhítatok nyilvánosak voltak. Első este 30—40 főnyi hallgatóság vette körül táborfüzűnket. Második estétől kezdve a hallgatóságból gyülekezet lett. Elhozta mindenki a mező szélére Egyházi énekeskönyvét és együtt énekelünk. A gyermekek még a Zengjen hálaének énekeit is ismerték. Volt olyan este is, amikor a gyülekezetből többen voltak kint az áhítaton, mint a mi majdnem 100 tagot számláló konferenciánk résztvevői. Az előadások iránt tanusított érdeklődés még megragadóbb volt. Délben 12-től 1-ig 30—40 háziaszony, sok leány jött az egyáltalán nem népszerű előadások hallgatására. Hogy megértették miről van szó, azt az is mutatja, hogy a külmisziói előadás után 600 Leu, a regáti szorványokról szóló előadás után 1100 Leu gyűjt össze a hallgatóság részéről. Ez utóbbi összegből braillai templomunkon ablak lesz. Volt egy néni, aki minden reggel 10 liter hivaltjelet adott a gyermekeknek. Egy másik néni kenyeret, darab szalonnát és 20 Leut hozott. Kenyeret, süteményt, tojást és egyebet annyit adtak, hogy még útravalóul is sok volt. És nemcsak az „intelligencia“, ahogy azt gondolni szokták, volt az a csoport, aki így körülvevett. Fekete kötényes egyszerű nénik épügy érdeklődtek és szolgáltak, mint az iparos asszonyok, vagy a nagyságos asszonyok. A gyülekezet leányaira gyakorolt különösebb hatást a konferencia. Amikor a búcsúszáskor üdvözlésképpen virágcsokrot adtak át, arra kértek, hogy imádkozzunk, hogy ez az ifjúsági munka közöttük is megindulhasson. A következő leány konferenciák ők is ott lesznek.

Szénior konferenciánk is megbizonyította, hogy nem lelkészi tömörités ez a megmozdulás és nem kell félni a széniorok szervezkedésétől. Az igaz, hogy ma túlnyomó részben lelképásztorok vettek részt a konferencián, de a húsz résztvevőből kettő tanár, 1 tanító, 1 szigorló orvos és 1 géplakatos volt. Különösen mély nyomotok hagyó volt „A sáfárkodó egyház“ és „A sáfárkodó lélek“ c. előadás és megbeszélés. Megbizonyosodott, hogy a keresztyén élet alapja: Istené vagyok. Mindenem Istené. Sáfára vagyok. Amim van, megbízatás alapján az enyém. Ha ennek a viszonynak felismerése alapján rendezem be életemet és ennek a viszonynak bibliai kifejezését a tized-mozgalmat magamévá teszem, azaz minden jövedelmem 10 százalékát az egyház szolgálatára szentelem, megváltozik egyéni életem és egyházi életünk képe. Ha ezt a természetes keresztyén alapot, a keresztyén élet egyszeregyét fogadnám el minden lélek, egyházi életünk minden anyagi kérdése megoldódna. A külmiszió és egyházi sajtó szolgálatában várunk sokat ettől a találkozástól.

Az ifjúsági konferencián jobhára a mozgalom törzstagjai vettek részt. Akik ott voltunk, úgy gyűltünk össze, mint akik hazajöttünk. Ilyen otthonias, megszokott összetételű konferenciánk nem igen volt. A konferencia kilenc napja szempillantásként tűnt tova. Mindenik nap meghozta a maga áldását, új új feladatokat, igazságokat láttunk meg. Min-

denik nap őszintébben és őszintébben mutatta meg a mi gyengeségeinket és bűneinket. Nagyon mély „dogmatikus” kérdések képezték a bibliaórák és délelőtti megbeszélések anyagát. A kérdések iránti érdeklődés nőttön nőtt. Megcáfolódtok az a bölcselkedés, hogy teinek italával (értsd központi keresztyén igazságoktól mentes beszédekkel) kell az ifjúságot táplálni. Ez az igazság az egyházi munka egész körére nézve is. Az egyháztól az igazi egyházi tan hirdetését várják a lelkek. Hívó bizonyosság után vágyakoznak a lelkek. Olyan boldogan számoltak be a fiúk, hogy most ismerik az üdvözítést, az úrvacsora, a keresztesítés stb. kérdésében egyházunk szilárd tanítását. Az előadásokon keresztül a keresztyénség világképe domborodott ki (Sundar Singh, Mohamedán missziói mező, Keresztyénség válsága, Keresztyénség világképe) egyfelől, másfelől az itthoni áldások, feladatok és bajok egy része látszott meg. (Bethlen Gábor keresztyén élete, Isten pénzügyei, Reformátusok szorványainkban).

Az ifjúsági konferencián három középiskolai tanár vett részt. Ezek közül kettől abból a középiskolából való, ahol az első tanári bibliakör megindult. Nagy örömmel üdvözöltük őket az ifjúság között. Nem vont le semmit a tanári tekintélyből, hogy a fiúkkal együtt ők is szalmán aludtak, együtt játszódtak és ha nem vigyáztak, a „tüzet viszek ne lássátok” alatt az ő hátukon is puffogott a zsebkeendő.

Ifjúsági mozgalmunk életének egyik legszebb megnyilvánulása a *Sáfársági Mozgalom*. Azok tartoznak bele ebbe amogalomba, akik annak egyik kifejezéséül, hogy felismerték, életük az Istené, minden jövedelmük tizedrészt az ő országa szolgálatára szentelik. Az elmúlt iskolai év alatt 28,600 Leu volt az az összeg, amivel a Sáfársági Mozgalmi tagjai az ifjúsági munkát támogatták. Ebben az összegben kis gimnázista fiúk 20—30 Leui, iparos fiúk 100 Leui és lelkészek ezrei vannak együtt. A mozgalom azért imádkozik, hogy úgy megerősödhesen, hogy az ifjúsági mozgalom minden kiadását fedezni tudja. Az idén begyűlt összegből a két nagy konferencia segélyeit fedeztük, olyformán, hogy az egyházkerületi pénztárba visszafizetjük az e célra kiutalt 10—10 ezer Leunyi összeget.

Minden konferencia valami új életet hozott az ifjúsági mozgalom számára. Azok, akik testvéri érdeklődéssel figyelik egyházunknak ezt munkáját, talán ezeken a sorokon keresztül is fel tudták ismerni az ez év nyarán lefolyt konferenciák áldását és jelentőségét.

László Dezső.

A végvidéki ref. szorványok problémái.

Való igaz, hogy az élet a legnagyobb tanító-mester. Ezt tapasztalhatjuk úgy az egyesek, mint a gyülekezetek életében is: ha valaki nyitott szemmel jár és csak némi fogékonyságot, hajlandóságot érez és mutat a ref. anyaszentegyházunk életnyilvánulásai iránt, nem okoz nehéz fejtörést, maga az élet, mint áradatot sodorja elébe bajainkat, hibáinkat, mulasztásainkat, vétkes könnyelműskedéseinket és egyszermind kiáltó figyelmeztetésül a megoldandó feladatokat is.

Most nem lesz szó a nagy és vihartálló gyülekezetekről, hanem föl kell tárunk kegyetlen őszinteséggel a kis egyházközségek, a leányegyházak, a *szorványok* rettentő sebeit, mert itt vérzik el napról-napra, főleg a végvidékek számkivetett és magára hagyott őrhelyein. De lássuk csak ezeket a sebeket, hacsak a nagyobbakat is.

Tátongó nyitott sebünk *magárahagyatottságunk és magunkra utalságunk*.

Ez áll nemcsak a református, hanem más végvidéki felekezetű testvéreinkre is. Ebből származó mindennapos és szomorú eredmények: elkeresztelés, vegyes házasságokban való eltűnés, az anyanyelvnek írásban és szóban való elbanyagolása stb., stb. És drága magyarságunk 2—3 felekezet szorványainban is vérzik egyszerre összefogó nagyobb egység hiánya miatt.

Ezen az ezer és ezer esetben és naponta megisméltendő veszteségeken ezideig és még ki tudja mily hosszú ideig szinte csak az egyéni vállalkozás segített, ahol éppen tudomásra jutottak a feltűnőbb esetek és nem volt már késő a beavatkozás.

Anyagi segítség hiánya miatt a rendszeres kutatás és eljárás ki van zárva.

Ötletszerű érdeklődéséből került a közelmúltban keresztesítés alá három református gyermek (3 és fél, 2 és fél és fél évesek), akiknek a szülei a vegyes nyelvű község baptista gyülekezetének szorgalmas látogatói voltak már; mindez a ref. parochiák 5—15 km. távolságú körzetében fordulhat elő. Ez csak egy eset a sok közül. Hány testvérünk kallódhat el naponta részvétlenségünk és más ilyen fajta magyar betegségeink miatt?

A vezetésem alatt álló leányegyházközség szintén a közelmúltban szaporodott 6 olyan jobb társadalmi állású, a községekben szétszórtan élő testvérünkkel, akik 10—20 éve nem vettek úrvacsorát, nem láttak református papot — nem éltek református életet — és most az első kérés szóra lelkes híveinkké s jelentős pénzbeli támogatóinkká váltak.

Az élet naponta elibénk sodorja az ilyen eseteket, csak kevés a nyitott szemmel járó református ember és így azok visszaesnek az ismeretlenség homályába.

A fiatal és lelkes theologus nemzedékünk által megkezdett *szorványlátogatás* a fenti bajok legjobb orvosszere volna. Ezt rendszeresíteni és kifejleszteni volna a jövő egyik fontos feladata.

Ehhez azonban főleg pénz kellene, mert a végteken élő, magára maradt reformátusság *nemcsak lelki, de gazdasági válságban is van* a szó szoros értelmében! Tehát mitévők legyünk?

Fogjuk úgy fel ezt a bajt, mint a református Anyaszentegyházunk drága testén éktelenkedő sebet, aminek begyógyítása egyetemes érdek volna. *Az egészséges testrészt küldjön friss vért a beteg részeknek! Kapsolja be egészséges vérkeringésébe — anyagi áldozatok árán is.* — Csak tízezekről és nem milliós tételről van szó.

A megoldás lehetősége az volna: Nagyobb és vagyonosabb egyházközségek, intézetek, egyesek, vállalják egy-egy ilyen végvidék pl. Krassó, Szörény, Temes stb. megyék patronusságát. Vállalják a szorványlátogatás pénzbeli részét, amit megynként és évenként 10—20.000 lejre becsülnék a nyári kéthavi szünidőben. (Az élelmezést, szállást a hívek szívesen vállalják.)

Igy aztán rendszeres munka és lélekszám szerint való testi és lelki nyilvántartás alakulna ki s a pontos anyakönyvezés alapját megvethetnők. Az egész ügyet a megyei központi lelkész irányítaná a szorványok vezetőivel. Ez volna a megadott keret, aminek sok-sok szép tartalmat lehetne adni.

Igen sok református egyházközségünk alszik, kritika és ellenőrzés nélkül a legtöbbször elposványosodik. Nincs rendszeres és református életünk új adottságaira tekintettel levő szigorú ellenőrzésünk.

Sok egyházközségünkben minden úgy megy, ahogy éppen a véletlen magával hozza; a vezetőikben niúsen ambíció, kötelelességérzet, hivatalból pedig nincs ambicionálás.

Minden két hónapban *szigorú igazgatási és lelki ellenőrzést* kérünk az espereségek részéről,

terjedelme egyenként nem lehet nagyobb egy hasábnál, a legjobban tudják kidolgozni: 1. Artikuláris helyek. 2. Carolina resolútió. 3. Thun pátens. 4. Lansbruschini instrukció. 5. Thurzó György. 6. A két Teleki József gr. 7. Tessedik Sámuel. 8. Bolyai Farkas és János. 9. A nagyenyedi kollégium. 10. A késmárki liceum. 11. Protestáns bibliafordítások.

A pályaművek a szerzők nevének fel tüntetésével 1929. december 31-ig küldendők be vitéz dr. Kendeh Kirchnopf Gusztáv, az Országos Luther Szövetség igazgatója címére (Budapest, IV. Deák-tér, 4., I. em.). A megbízás ügyében a bírálóbizottság határozata 1930. január 31-én fog kihirdettetni.

Az O. L. Sz. kívánatosnak tartja, hogy egy-egy pályamű elkészítésére többen közösen vállalkozzanak.

BOTOS JÁNOS: *Az orlái faember.* (Elbeszélés.) Kolozsvár, Minerva. 80 l. Ki ne ismerné Botos Jánost, a kisebbségi újságíró karnak ezt az eleven tollú, tiszta látású tagját? De talán kevesen tudják azt, hogy ez az újságíró milyen ügyes az elbeszélés irodalomban is. Kis kötete 26 novellát tartalmaz, amelyek mind Erdély földjéből sarjadzanak ki. A megszokott történelmi és székely életből vett témák helyett, itt Erdélynek egy külön világa tárul fel előttünk: a régi Felsőfehér vármegye az ő sajtósága nemzetiségű összetételével. Nemesi kuriaikon gazdálkodó, szilajkedvű magyar urak, szívos kálvinista jobbágyok, misztikus lelkű havasi román nép és rendszerető, megfontolt szászok, csek a kötetnek szereplői. A szebeni municioraktár előtt bátran néz szembe a havas rémeivel Szilágyi János,

kálvinista katona. Furduj, a román pásztorfiú, még a vitézi életből is visszavágyik a sztinák csöndjébe, Bádé Gyica, az öreg paraszt tanulságos esetet mond a nagy cseréfa rönkön, a háládatos medvééről, a sárosi malom alatt éjszakáinként fel-fel hallszik Döngelius Margaréthának, a kivégzett szász papeánynak sikoltása, a porumbáki szász leányok, köztük a szőke Lotti csúfondárosan kacagnak, a háborúból visszatért törzsőrmester erőlködésén, mikor a rezes handában nem tudja kifűjni a legmagasabb hangot. És ezt a sokféle elemet mind egységbe foglalja az író a katonai életben, a földhöz való ragaszkodásban, az emberi érzések meleg, színes harmoniájában. Szinte sajnáljuk, hogy hálás témáival sokszor milyen röviden végez. Néha, csak riportokat kapunk kerekded novella helyett, vázlatot, kidolgozott festmény helyett. De így is hálásak vagyunk érte. A könyv elolvasása után jobban szeretjük ezt a mi kicsi hazánkat, több megértéssel tekintünk az itt élő másik két népfaj felé, akiket, ha el is választ sokszor tőlünk a politika, de összefűz örökre a közös édesanyánk. Erdély misztikus földjének a szeretete.

N. G.

Ravasz László amerikai útja. Megemlékezünk már arról a nagyjelentőségű eseményről, hogy Ravasz Lászlót a lancasteri egyetem theologiai fakultása meghívta 5 tudományos előadás tartására. Ravasz László amerikai tartózkodását igyekeznek a magyar gyülekezetek is kihasználni s egymásután hívják meg a Püspököt körükbe. Július hó folyamán végiglátogatott már Ravasz püspök jónéhány gyülekezetet s vitte Isten tiszta Igéjét az ő kiváltságos nagy lelke, nagy és éles megvilágításában. Az „Amerikai Magyar Reformátusok Lapja“ Ravasz László körútjáról a következőket mondja: „Dr. Ravasz László látogatása történelmi jelentőségű az amerikai reformátusság életében. Éppen ezért törekednünk kell arra, hogy ennek a körútnak a legkisebb mozzanata se vesszen el, hanem legyen följegyezve mindnyájunk tanulságára. Arra kérjük lelkésztársainkat, hogy a látogatásokról készítsenek nagyon hű és nagyon részletes följegyzéseket és küldjék be azt lapunkhoz azonnal. A legújabb idők egyik legnagyobb világító fényforrása jár közöttünk, szabad-e ezt a világot véka alá rejtenuk, vagy kizárólag a magunk számára foglalni le? Mindnyájunknak közkincese minden egyes szava, minden lépése: legyünk tehát szorgalmasak az így nyert javainknak egymással való közlésében.“ — Bármilyen nagy örömmel vesszük a hirt Ravasz László amerikai útjáról, de a féltő szeretet melegével várjuk őt haza, az öreg Európa földjére s kívánjuk, hogy az Úr áldja meg magvetését, de őrizze és védje meg az ő drága személyét!

Kócsi Andor, a kolozsvári egyházközség főgondnoka jelentésében komoly református öntudattal emelte fel tiltakozó szavát a költséges luxurióz temetések ellen, amelyek a kolozsvári egyházközségbe tartozó földeszek között uralkodnak. A főgondnok a következő nagyon megszívlelésre való megállapításokat tette:

Mielőtt az egyházközség vagyoni állapotában bekövetkezett változásokról számolnánk be, szükségesnek tartjuk a presbiterium figyelmét és érdeklődését egy — egyházunknak különösen földmiveléssel foglalkozó tagjai között beláthatatlan idő óta keletkezett s az idők folyamán nagygyá fejlődött s jelenleg már a túlfeszültségig megnagyobbodott és a mai viszonyok közé egyáltalában be nem illeszthető szokásra felhívni. Azt a legtöbb-

Kolozsvári Takarékpénztár és Hitelbank R.T. Cluj, Piata Unirii

7

Fiókja :

Dés, Décsőszentmárton, Nagyvárad,
Gyulafehérvár és Marosvásárhelyen

**Saját tőkéi 85 millió
lej**

AFFILIÁLT INTÉZETEI: Torda-Aranyos Vármegyei Takarékpénztár R.-T. Tordán, Alsófehérvármegyei Gazdasági Bank és Takarékpénztár R.-T. Nagyenyeden, Udvarhelymegyei Takarékpénztár R.-T. Székelyudvarhelyt és Székelykeresztúron, Szászrégen Vidéki Takarékszövetkezet és Hitel R.-T. Szászrégenben és Népbank R.-T. Bánffyahunyadon.

Minden bankügyletet a legelőnyösebben végezz!

Engedélyezett devizahely.
Áruraktárai a vasúti állomás mellett.

Dolgozatok a református theológiai tudomány köréből

Kiadják: Az
erdélyi református egyházkerület
kolozsvári theológiai Fakultása
tanárai

1. **Dr. Gönczy Lajos: A református egyház kultusza 20 Lei**
2. **Dr. Tavaszy Sándor: A Kijelentés feltétele alatt 40 Lei**
3. **Dr. Imre Lajos: Isten és az emberi lélek 20 Lei**
4. **Dr. Tavaszy Sándor: A dialektikai theologia problémája
és problémái 30 Lei**

Kaphatók az

„IFJÚ ERDÉLY“ KIADÓHIVATALÁBAN, CLUJ-KOLOZSVAR,
CAL. VICTORIEI (VOLT BOCSKAJ-TÉR) 38. REFORMÁTUS THEOLOGIA

KALVINISTA VILAG

SZERKESZTI: DR. TAVASZY SÁNDOR ÉS DR. NAGY GÉZA

Megjelenik minden hónapban kétszer - Előfizetési díja félévre 60 Lel. Egész évre 120 Lel.
Szerkesztőség és kiadóhivatal: Cluj-Kolozsvár, Calea Victoriei 38
Kéziratok, előfizetési díjak ide küldendők

III. ÉVFOLYAM

1929. OKTÓBER 1.

19. SZÁM

A VIZSOLYI BIBLIA CIMLAPJA

RTALOM: *Dr. Tavaszy Sándor*: Testvéri találkozó. — *Dr. Csüry Bálint*: A Szent magyar irodalomban. — *Dr. Dávid György*: A marburgi colloquium. — *Dr. Gönczy Lajos*: szól az Ur. — *Horváth Jenő*: Szórványaink Hunyadmegyében. — Keresztýén kritikája (N. G.) — Irodalom és mővészet. — Krónika. — Szerkesztői üzenetek.

A Vizsolyi Biblia.

Igy nevezzük a Károlyi Gáspár által fordított és 1590-ben, Vizsolyban, *első ízben* kiadott magyar nyelvő teljes Szentírás. Ismeretes, hogy a Vizsolyi Biblia három kötetben meg is mindenik kötet élén külön címlap van, azonban az itt bemutatott első címlap díszesebb és csak ez van a sárkányok által őrzött és tartott magyar címerrel ékesítve. A címlap után egy terjedelmes előjáró beszéd következik a Károlyi Gáspár tollából, amely eljese tükrözi a *legnagyobb magyar tolmács* keresztýén lelkét. Közelebről olvasóhozuk az előjáró beszéd szövegét is.

A magyar református családok folyóirata az erdélyi református egyházkerület nősövetségének kiadásában minden második vasárnapon megjelenő

REFORMÁTUS CSALÁD

Előfizetési ára egy évre 160 Leu, félévre 80 Leu.

Szerkesztőség és kiadóhivatal Kolozsvár, Str. Cogălniceanu (Farkas-utca) 21.

Kivánatra mutatványszámot készséggel küld a kiadóhivatal.

Mindkét rendbeli ifjuság számára határozott keresztýén alapon álló, változatos tartalommal jelenik meg havonta huszonnégy oldalon az

Ifjú Erdély

keresztýén ifjusági lap.

Előfizetési ára egy évre 140 Lei.

Szerkeszti:

Dr. IMRE LAJOS és NAGY JÓZSEF

Alkalmas anyagot tartalmaz ifjusági összejeveleken felolvasásra és megbeszélésre. Az ifjuságnak hasznos olvasmány.

Szórványokban élő, vasárnapi iskolába, felekezeti iskolába, másvallású intézetbe járó gyermekek lapja

Az én kicsinyeim

gyermektraktátus.

Ára számonként 2 Leu.

Szerkeszti:

Dr. GÖNCZY LAJOS

Havonta 8 oldalon jelenik meg, képekkel, mesékkel és versekkel.

Mindkét lap kiadóhivatala (Kolozsvárt, Ref. Theologia) kívánatra készséggel küld mutatványszámot.